

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TARTALOM:

Ár ellen

Ady Endre: A Duna vallomása

Kiss Flórián: Vojvodina történetének vázlata

Laták István: A gebe

Fekete Béla: Az antiszemitizmus csődje

Koraserű szemelvények a régi magyar költészetből

Palics Miklós: Helyzetkép

Popara Mitár: Így élünk

Kaszás Katalin: Ha a falu megszólal . . .

Gál László: A tananyag

Ortutay Gyula: Ez a regék ősi népe

Demosthenes: Mint a jégverés . . .

Világsszemle

FIGYELŐ:

A világ tegyverben (Hajdu Vilmos), A lengyel logika (Takács Gábor),
Finn-Ugor rokonnaink (Dániel István).

SZEMELVÉNYEK:

„Observatore Romano” „Napred list za narod” „Seljačko kolo”
„A Népszövetség katonai évkönyve”.

KRÓNIKA

(Kovács Sztriko Zoltán linoleummetszete)
EGY BÖGRE TEJ

Ár ellen

„. . . Kicsi marad, aki ma hajlik
(Csöndnél a tünt hang nyoma némább,
azok beszélnek, akik ma némák.)
Van némaság, mely messze hallik . . .”

(Babits Mihály 1916.)

Vannak a történelemben pillanatok, amikor a hamis eszmék egyszerre felszínre kerülnek. Hiszen sohasem tűnnek el teljesen, mindig ott lebegnek körülöttünk. De a hamis eszméknek is van konjunktúrájuk. Ilyenkor elbizakodva, hencegve mutogatják magukat az egész világ előtt. És ezekben a napokban sok embert elfog a vágy, hogy a hamis árral együtt ússzon.

A hazug eszmék és állovagok ilyen konjunktúrája van ma. „Nézzé, uram, — mondja a becsületes polgár — mindent megpróbáltunk már. Nem ment. Hátha ez a mostani hazugság nem is hazugság, hátha mégis igaz... hisz milliók és milliók hisznek benne, mindenütt eredményeket ér el és egyre erősödik..., hátha mégis igaz...?” És megindul az ár. Az említett becsületes polgár, aki nekem, régi jó barátjának négy szemközt csak annyit mondott, hogy talán igaz . . . — hirtelen élénken ágálni kezd. Hogy így, meg úgy, ez az esernyős ember mégis csak megcsinálta a békét, azok a nyilasok mégis csak okos emberek és a zsidók megszervezték Párisban azt a gyilkosságot, hogy világháborút idézzenek elő, — ezért is vásárolták össze a búzát az egész világon . . . De most azután kitisztult a helyzet, most már mindenütt jobb, különösen Imrédy reformjai, a földbirtok-kérdés rendezése, . . . és milyen ügyesen intézte el a zsidó-problémát . . . lám, mindig azt mondták, hogy csak a szegény zsidók singylik meg az egészséget, most aztán láthatják, hogy a kapitalistákra is sor került . . .

Egyszóval ilyen a hangulat a becsületes polgárság körében; türelmetlen, kiabáló és ragályos hangulat. És ilyenkor valahogy közelebb áll szívünkhöz Ady Endre szomorkás verse:

„A világ az izmos butaké,
Kik hangulatban, hitben élnek . . .
Szamár hitben, dús hangulatban
Másoknak lelke, teste épül.
Minket vad khérubok üztek ki
A hazugság édenébül . . .”

Mindjárt megállapítjuk azt is, hogy minket, akiket nem kapott el a hazugság árja, nem szomorít el s nem bánt, hogy lapunk és eszméink az egyszerre megkakasodottaknak olyan megbotránkoztatók, annyira szenvedhetetlenek, nem bánt az sem, hogy lapunk s eszméink ellen bectelenítő és kitiltó végzéseket hoznak. Mi nem akarunk egyetérteni azokkal, akiknek annyira szívéhez nőtt az esernyős béke. Mi tudjuk és valljuk, hogy a világ csak pillanatnyilag az izmos butaké s ezért nem tántorít el ben-

nünket a hamis eszmék fergetege. Mi, igenis, úszunk az ár ellen is! A butaság és kényelmes hiszékenység árja ellen, a reánk zúduló káromlások özönében is. Nem könnyű pedig. Hiszen az ellenünk morgó kórusból már hallatszik az álszentül felháborodott vád és valami jövőre szóló denunció: „Nem vagytok magyarok!”

Nem. A kicsiknek és gyáváknak, a számítóknak és álszenteknek mi nem vagyunk magyarok. A mi magyarságunk nem a konjunktúrában előbúvó pincebogaraké, a mienk a küzdelem, harcok hit és kiállás. „Vagy bolondok vagyunk s elveszünk egy szálíg; vagy ez a mi hitünk valósággá válik . . .” Nekünk fáj, százszoros fájdalommal minden, ami népünknek fáj és szeretünk százszoros szeretettel mindent, ami népünké. Mi nyugodtan álljuk a konjunktúra-lovagok felhorkanásait, töretlen hittel valljuk igazságunkat, ami nem idegen fegyverek árnyékában született meg, kívülről jött hatalmi tényezők nyomására, hanem a való életben gyökerező népi igazság. Álljuk támadásait a ma gyáva hangskodóinak, akik bölcsen hallgattak, míg mi a nép igazáért küzdöttünk, de akik most a magas árakra számítva előbújnak „meggyőződésükkel” és tele tüdővel ordítoznak: „Ha ti magyarok volnátok — igazi magyarok, akkor lelkesülten üdvözlőnétek a földreformot, a zsidótörvényt, a nyilasokat, a tengelyt, Herczeg Ferencet, akkor meghajolnátok ezen szézületes eredmények előtt.” Hát éppen ez az. Nekünk igenis nem elég a kurta földreform, nem kell a halálkocsi tengelye, sem a nyilasok horga. Éppen azért, mert népünkhöz hívek akarunk maradni, mert a horog, a tengely és a Ferenc nem magyar.

Hozsánna, hozsánna, megjött a béke. Esernyőszárnyakon jött, megrajzolta az új Dunamedencét, behabzolt egy kis demokráciát — és most minden rendben van. Hogy azóta még vadabban fabrikálják az ágyúkat, meg a halált szóró gépszörnyeket, — ez nem tartozik ide; ez már a magas politika. Ezt a ravasz ángliusok csinálják, meg a ferdeszemű japánok, meg a bőrükbe nem férő muszkák — de itt, nálunk, a Dunamentén most már minden rendben van. Elrajzoltak, hozzátoltak, kivontak, osztottak, betiltottak és kitiltottak, nem is él, meg sem halt — és most minden rendben van. Így ringatják magukat csendes, szuszogó álomba Pannonia rossztengelyű batárjának utazói.

És Pannonia fekete, mély völgyében újra felnyög a népek közös, nagy bánata, még sötétebb árnyakat húz a gyászos sors és még véresebbé válik az ősi gyalázat. Keserves a sors a Dunamentén, a magyar, szerb, román, cseh, szlovák sors. Ezt a sorsot ezeréves marakodás, grófi cudarság teremtette meg. Ezt a sorsot felülről intézték, nem az égből, hanem a kastélyból. Nem a nép intézte ezt a sorsot, akkor ma másképp lenne. De másképp is lesz! És éppen a kegyetlen dunavölgyi sors, ami ma szétveri és ellenséges táborokban egymással szembe állítja az itt élő népeket, éppen ez a sors kell hogy segítsen.

„Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz
Végre egy erős akarat?
Hisz magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad.

Hiszen gyalázatunk, keservünk
Már ezer év óta rokon.
Mért nem találkozunk süvöltve
Az eszme-barrikádokon ?“

A Duna szomorú népein csak testvéri összefogás segít, a népek erős kezének összefogása. Ez volt és ez ma r a d bármily körülmények között a mi hitünk. Nem lesznek addig boldog, erős, kacagó népek a Dunaparton, míg ez az összefogás meg nem történik. S ezért nem hiszünk ebben az esernyős békében, s ezért nem megoldás — ezt nyíltan valljuk az egész világ előtt — nem megoldás nekünk az átrajzolós béke. Mert más az, amit a népek testvériesen, egymást megértve teremtenek (s így akartuk és akarjuk mi) és más az, amit felülről, hátulról, oldalbaböklve megrajzolnak. Nem béke a nyíl és a horog és nem béke a tengely. És nincs minden rendben. Nem a szláv, magyar, román bánat fogott össze. A nép hallgatott, a nép nem mondta ki egészséges, igazságos ítéletét, a nép nem szentesítette ezt a békét. Mert ez még véresebben szántott bele a Dunaparton élő népek sebeibe, mert ez a félbéke nem más, mint újabb testvérgyűlöletnek, háborúnak szülőanyja. Csak aki nem akar látni, csak aki nem akar okulni, az nem látja a sunyi álbéke mögött a még inkább épülő nagygűlykat. Ez a béke nem a népeké, ez a háborúcsináló félbéke az új szentszövetség, a béklyó békéje.

Itthon vagyunk. Hagyjuk egy percre a nagy politikát, maradjunk egy kicsit Vojvodinánál. Itt, ahol a népek sorsa erősebben összeforrott, mint bárhol másutt, itt, ahol a népek keserve már ezer éve rokon. Ezzel kellene legtöbbet törődnünk. És nem is beszélneünk annyit arról, ami más országokban történik, ha a hamis béke-angyalok nem hosszannáznának annyit mai megoldásokról és békéről.

Legfontosabb nekünk az, ami itt történik nálunk. És ha erről már sokat beszéltünk is, fontos, hogy unos-untalan elismételjük. Itt élő népünk gazdasági és kulturális helyzete az, amiről a lehetőségek szerint mindig a legtöbbet irtunk. Ha csak rámutattunk is arra, hogy népünk életével meg kell ismerkednünk, ha csak ráirányítottuk egy kicsit a figyelmet a falura, ha csak egy kicsit felnyitottuk olvasóink szemét arra, hogy nem elég nekünk Kínáról, Japánról, Amerikáról írni, hanem elsősorban magunkkal kell törődnünk — ha csak ennyit tettünk volna, ez is munka és eredmény. Mert, hogy ez a munkánk nem volt eredménytelen, mutatja az az érdeklődés, ami ezen kérdések iránt nálunk mindinkább feléled. Ezelőtt a magyar folyóiratok majdnem kizárólagosan

Ady Endre:

A Duna vallomása

Megtudtam, hogy titkokat rejteget
A mi Dunánk, ez a vén róka,
Mikről talán sohasem álmodott
Az ősi barlang-tüzek óta
Ez a közönyös Európa.

Megloptam a vén Iszter titkait,
Titkait az árnyas Dunának,
Magyar földön ravasz a vén kujon,
Hisz látott ő már búsabb csodákat,
De akkor pletyka kedve támadt.

Vallott nekem, nem is tudom, mikor:
Tavaszi volt és ő csacska részeg.
Táncolt, dalolt, kurjongatott, mesélt,
Budapestre fitymálva nézett
S gúnyos nótákat füttyörszített.

Talán Szent Margit híres szigetén
Állott velem részegen szóba.
(Ma is félve kalimpál a szívem
S hajh, már régen késik e nóta.
Ugy-e Iszter, vén folyam-róka?)

Nagy komoly lett akkor a vén Duna,
Torkán hült vad, tavaszi kedve.
Olyan volt, mint egy iszákos zseni,
Alig mert nézni a szemembe
S én vallattam keményen, egyre.

„No, vén korhely, láttál egy-két csodát,
Mióta ezt a tájat mossza
Sápadt vized, árnyas, szörnű vized,
Mely az öreg árnyakat hozza.
Gyónjál nekem, vén falurossza.”

„Mindig ilyen bal volt itt a világ?
Eredendő bűn, lanyha vétek,
Hideglelés, vergődés, könny, aszály?
A Duna-parton sehse éltek
Boldog, erős, kacagó népek?”

S halk mormolással kezdte a mesét
A vén róka. Igaz az átok,
Mit már sokan sejtünk, oh mind igaz:
Mióta ő zúgva kivágott,
Bejött népet itt sohse látott.

A Duna-táj bús villámhárító,
Fél-emberek, fél-nemzetecskék
Számára készült szégyenkaloda,
Ahol a szárnyakat lenyeszték
S ahol halottasok az esték.

„Sohse lesz másként, így rendeltetett”
Mormolta a vén Duna habja,
S boldogtalan kis országok között
Kínyújtózott a vén mihaszna.
És elrohant tőlem kacagva.

Vojvodina történetének vázlata

(Tizedik, befejező közlemény)

A Bach-rendszeren az osztrák csapatoknak 1859-ben az ola-
szoktól elszenvedett veresége után lehetett csak rést ütni. Ezután
kezdődtek meg az alkotmányos harcok a gyülekezési-, szólás- és
sajtószabadságért, népi és nemzetiségi jogokért, demokráciáért.
A magyarok az 1848-évi alkotmányt követelik és Bécs még egy-
szer megpróbálja őket a szerbekkel sakkbán tartani. Csakhogy
időközben Miletic Szvetožar és a szerbek nagyrésze belátta, hogy
„nagyobb szegény volna annyi tapasztalat után ismét más esz-
közévé válni, mint az erőszak és igazságtalanság áldozata lenni.”
(Miletic szavai!) Ezért a Bécs szolgálatában álló Rajačić érsek
által összehívott szerb nemzetgyűlésen igen heves jelenetekre ke-
rült sor. Miletic a magyar szabadelvűekkel együtt a legheveseb-
ben ellenzi a Bécsre támaszkodás politikáját és a szerbek, magya-
rok, románok és más nemzetek önálló nemzetiségi politikáját kö-
veteli. Itt a szerb közelet legnagyobbjai (Zmaj, Polit Desančić és
mások) egy vonalon vannak a magyar politika vezéregyéniségei-
vel (Eötvös, Jókai, Deák, stb.). Sajnos, ez az egyetlen célravezető
politikai vonal a szerbek nemzetgyűlésén, a császári kormány-
biztos közbelépése következtében, nem tudott teljes győzelmet
aratni, a gyűlés résztvevőinek jórésze a szabad vajda-választás,
önkormányzat, önálló törvényhozás és pénzügyek ígéretére újra
a bécsi irányzatot választotta. Alig pár hónappal később be kel-
lett látnia, hogy a nemzetgyűlés a bécsi kormány cselfogása volt
csak, amellyel a magyarokra akart ráijeszteni.

Az 1861-évi osztrák-magyar tárgyalások nem vezettek ered-
ményre, s miután a Miletic által vezetett szerb nemzetiségi moz-
galom is kezdett nagy erőre kapni, Ausztria megkísérli még egy-
szer az erőszak fegyverét használni. 1861 november 5-én Ferenc
József az u. n. ideiglenes — félig abszolutista, félig alkotmányos
— rendszert vezeti be, feloszlatja a magyar és horvát nemzet-
gyűlést, betiltja Miletic lapját, teljhatalmu biztosokat meneszt
mindenhová és mindent elkövet, hogy a növekedő politikai moz-
galmaknak gátat vessen. A porosz és olasz háborúk balsikerei

azonban az engedékenység útjára készítetik a bécsi udvart úgy, hogy hosszas alkudozások után létrejött a híres „kiegyezés“ a magyarokkal.

A „kiegyezés“ a magyarok óriási politikai sikerét jelentette, — Bécsben egyesek azt mondták, hogy Ausztria benne a saját halálos ítéletét írta alá. A birodalom nemzetiségeinek egy része (szerbek, románok, horvátok, szlovákok) most magyar kormányzat alá került és így rövidesen egészen új irányba terelődtek a vojvodinai nemzetiségek politikai küzdelmei.

Az alkotmány alapján a vojvodinai szerbek és románok nemzeti követeléseiket most a magyar országgyűlés elé vitték, törvényjavaslatukkal azonban kisebbségben maradtak és így az 1868 évi XLIV. t. cikk előírásaival kellett megelégedniök, amely azonban a nemzeti jogokat nem szabta igen tágira. Vojvodina szerb és román polgárságának elkeseredése és követeléseinek újabb megfogalmazása az 1868. évi u. n. becskereki programban nyert kifejezést. A program tulajdonképpen a szerb néppárt (Narodna Stranka) országgyűlési képviselői részére készült, rövid idő alatt azonban Vojvodina egész szerb és román lakosságának politikai programjává vált, sőt a szlovák és ruszin kisebbség is magáévá tette alapelveit.

A becskereki program első pontja a szerbek, románok, szlovákok és ruszinok szolidaritását fejezi ki a szerb-román bizottság által kidolgozott tervezet ügyében, mely tervezetnek leglényesebb pontja a Magyarországon élő összes nemzetiségek teljes egyenjogúsága volt. A további pontok Erdély önkormányzatát, az ellenzék Ausztriával szembehelyezkedő politikájának támogatását, a közigazgatás teljes demokratizálását, a személyi, társadalmi és politikai szabadságok biztosítását, a török birodalom fenntartására irányuló politika felhagyását és a török járom alatt élő népek teljes szabadságáért való küzdelmet, — szorgalmazták. Miletic elgondolása azonban, hogy a nem-magyar nemzetiségek képviselői idővel a magyar nemzetgyűlésen impozáns ellenzéket fognak jelenteni, — nem valósult meg. A magyar kormányzat előrehaladó konszolidálásával párhuzamosan csökkent a nem-magyarok politikai ereje. Rákosi Jenő elődeit hiába figyelmeztették úgy szerb, mint magyar ellenzék részről, hogy német és török orientáció helyett a dunai népek összefogásának politikáját kellene folytatnia. A hivatalos Magyarország akkor is kis nemzeteket leigázó, imperialista nagyhatalmakat választotta szövetségeseinek. Kossuth eszméje a dunai népek konföderációjáról, melyben a magyar, szerb, horvát és román népek tömörülnének, teljesen háttérbe szorult, képviselőit pedig, — akárcsak ma — köznevelés tárgyává tették.

Az eszmei csatározások mellett a polgárosodás folyamata zavartalanul haladt előre. A szerb polgárság, mint a vojvodinai szerbek vezető rétege, lassan az uralkodó magyar polgári osztályhoz igyekezett hozzáidomulni a szembehelyezkedés és a harc útjáról a megalkuvás és a behódolás útjára léptek.

Magyar részen pedig mindenki tőkés fejlődés letráján igyekezett felkapaszkodni és az ennek leginkább megfelelő politikát folytatni. A 48-as forradalmi harcok idején a nemzetiségi célkitűzésekért még vállalva harcoló történelmi osztályok, most elidegenedtek egymástól, úgy magyar, mint szerb részről. Az iparosodással párhuzamosan kialakul mindenütt az a réteg, amelyet gazdasági gyarapodása az uralkodó rétegekhez emel, — viszont a gyárak szaporodásával úgy a magyar, mint horvát, cseh és szlovák vidékeken kitermelődött az ipari munkásosztály, — a jövő hordozója. Az újdonsült hatalmasságokat a főnemesi reakcióval Tisza Kálmán ravasz politikája hozza egyensúlyba, ami az ország gazdaságának gyors átváltozását tőkés termelésre lényegesen megkönnyítette. A szerb polgárság és papság most már egyházi önkormányzattal is beéri és egy-egy vidéki ügyvéd vagy pap fél társadalmi, fél politikai klikkjébe tartozva politizál és panamizál.

A társadalmi rend ellentmondásai azonban az ilyen „idillikus” állapotoknak hamar véget vetnek. A gazdaságilag tényleg elnyomott és így a politikai haladásra leginkább ráutalt kizsákmányolt réteg, a mezőgazdasági proletáriátus, iménti vezetőjét, a polgárságot elveszítve, rövid idő alatt magára talál. Létezése és hatása a kialakuló pártirányzatokban is észlelhető: a népi pártok programjai szocialisztikus tendenciákat mutatnak: a kuluk-munka megszüntetése, adócsökkentés, egyházi javak kisajátítása, demokratikus szabadságok stb. — a kor jelszavai. Mint Európában általában, úgy Magyarországon és Vojvodinában is (Jasa Tómić) a vezető politikusok mint szocialisták kezdik pályafutásukat, — nekik is van a népnél legtöbb sikerük. Így lassanként, különösen nemzetiségi vidékeken, a nemzetiségi harcok szociális tartalmat vesznek fel és mindinkább a köztudatba jutnak itt is a Nyugaton immár teljében virágzó szocialista eszmék és tanok. A messzi vidékekre elvitt Vojvodinai vasútépítő földmunkások hazajövet magukkal hozzák az idegenben elsajátított eszméket és az itteni szociális nyomor talajában megindul a földmunkások szervezkedése. Századfordulóra az üldözés ellenére Vojvodinában is számos földmunkás-szervezet létesül.

Ezek a körülmények 1897. júniusában a vojvodinai földmunkás-kérdést nagyon kiélezték. Topolán, Szentán, Becsén a földmunkások szervezeten követelik az idegen — különösen a bánáti bolgár-földmunkások eltávolítását és miután a gazdák erről hallani sem akarnak a mozgalom arató-sztrájkban tör ki, amelyet a kivezényelt csendőrség sem tud elfojtani. Számos bácskai községet katonasággal kellett megrakni, melynek védelme alatt az olesó munkabérért dolgozó idegen földmunkások tovább dolgozhattak. Magától érthető, hogy a birtok-viszonyok képtelen aránytalanságában gyökerező szociális nyomor ezzel nem nyert megoldást. A mindinkább kiéleződő ellentétek 1906 és 1907 nyarán újabb arató-sztrájkhoz vezettek. A karhatalom természetesen most is visszaállította a „rendet”.

Most már mindenki előtt nyilvánvaló lett a vojvodinai földmunkás mozgalmak igazi oka. A földmunkások, akiket idegen munkaerővel munkahelyükről kiszorítottak, kivándorlásra kényszerültek. Vojvodina történetének zárófejezete az itteni földmunkásság századeleji tömeges kivándorlásáról ad számot. Mint ilyenkor szokásos, a kivándorló irodák ügynökei végig kilincseltek minden paraszt-viskót és fűt-fát ígérve, a kivándorlást ajánlották minden baj gyógyszerének. Nem csoda tehát, hogy a földmunkások ezrei ezt a megoldást választották ahelyett, hogy szülőföldjükön éhen pusztuljanak. Így került el a magyar és a szerb nép nagy része Vojvodinából messzi idegen országokba, amikor Vojvodina mezőgazdasága nem csak az itt lakó népeknek, hanem messzi országok lakóinak is bőségesen terem kenyeret és szalonát.

Kiss Flórián

Vojvodina történetének vázlatát azzal fejezzük be, hogy ezt tényleg csak vázlatnak s sok helyen kiegészítendőnek tartjuk. Legelsősorban vonatkozik ez a századelejére és az utóbbi két évtizedre, arra a korszakra, mely egyrészt túlközel van ahhoz, hogy történelmi összefoglalást és értékelést adjunk róla, másrészt olyan sokrétű és elágazó, hogy a mi vázlatunkban helyet nem adhattunk neki. Ez későbbi, részletesebb tanulmánynak lehet majd tárgya. S ugyanígy szándékunk részletesebben feltárni történelmünknek legfontosabb és legelhatározóbb korszakait, mint a települések történetét, a 48-as korszakot, az iparosodás és általában a polgárosodás képét Vojvodinában. Azután nagyon szükséges volna a ma különösen nagyon tanulságos nemzetiségi harcok bővebb és részletesebb feltárása. Szükséges-e mondanunk, hogy örömmel fogadunk minden ezekre a kérdésekre vonatkozó adalékokat.

A későbbi adalékok éppúgy mint egész vázlatok arra szolgálnak, hogy közelebb hozzák számunkra Vojvodinának sajátos fejlődését, összetételét és ezekből adódó mai történelmi hivatását. (Szerk.)

A gebe

(Szemelvény az író most megjelent novellás kötetéből)

— Hej, kutyaélet, kutyaélet! . . . — sóhajtott a Süli Gergely, a szecskaember s dühödten rugdalta tovább a lovát. Mégse kelt az fel. Nem. Ahogy kilépett a rozoga istálló ajtaján, nagyot ropant a lábszárcsontja, nyögött egyet s összeesett szegény, öreg fakó.

— Gidra, gyí, Gidra! Az anyád keserves! . . . — Süli bele-rugdossott a szügyébe, zörgős lapockájába, a kiálló oldalbordáiba. Tompán döngött a ló belseje, mint a penészszel teli, korhadt hordó. Gidra csak a nyelvét dugta kijebb, a száját húzta félre, meg a szemét nyitotta bámulón máskor türelmes gazdájára, de nem kelt fel.

A sovány hetesszakállas emberke. lötyögő nagy csizmáiban

egyre dühödtebben rugdalta a magával tehetetlen, döglődő jószágot. Rugdalta, reménykedve, hátha a fájdalom erőt lök az állat kiszáradt tagjaiba s talpra áll, hogy egy ideig megint vonszolja a szecs kavagót körbe-körbe, koplalva végórájáig.

Mindig panaszosan nyerített éhségében ez a ronda jószág. Értetlen állat, nem láthatta, hogy Süliék is majd felfordultak a koplalástól. Ki az oka ennek? Ki lehetne? Tizenegy gyereket nevelni, mikor egyik kicsi, másik pici. S hozzá az öreg is a nyakukon, Süli apja. Azelőtt csak hozott haza valamit a vén gazember. Koldul az öreg. Pár krajcár is került a markából, meg némi liszt, burgonya. Aztán jól jött az a rengeteg kenyér, amit összeszedett az öreg. Ha a nyakukra száradt; a koldús garasokból vett malacokkal etették föl, fölnevelvén vele a girhes jószágokat. De mostanában elissza ám a vén lókötő a pénzt s így nem birván malacokat venni, vagy kidobálták a kövésszáradt, romlott kenyeret, vagy megszóva, korpába keverték s a lónak adták. De a gebe is válogatós volt már, megunta az egyforma szegénykosztot. Süli meg, a szakállas, öreg koldús mindennap berúgva, boldogan tetvészkedett a kamrából készített szobájában. (Hónapról-hónapra nem mosakodott az öreg, vackát is kitették a nagyszobából.) Senkivel sem törődött.

Most is ott tetvészkedett gondtalanul dünnyögve, pislogva a vackába rejtett borosüveg felé.

Pénzt nem ad haza. De ha főznek, beszemtelenkedik ám, ha a száraz kenyérnél egyebet nem is hoz.

Süli úgy ütötte-vágta, csizmája sarkával, löccsel az elterült lovat, mintha meg akarta volna verni az apját, amiért minden összekoldult garasát elissza; a sok gyereket, mert olyan fájdalmas a tekintetük, ha éhesek; az asszonyt, mert olyan virágzó a szerelme, hogy minden évben kis pufók lurkóval ajándékozza meg gondba sorvadt férjét; s az egész világot, hogy ilyen fojtogató nyomorba szorítja őt családjával . . . Milyen szépek is a gyerekei, mikor megszületnek. Aztán, ahogy nőnek, úgy sorvadnak a gyöngö koszton. S most, ez a rühes állat is akkor döglik meg, mikor a lovak ára úgy felszaladt. Remény sincs másikat venni . . . Húzza talán Süli a gépet? Hiszen, ha győzné azt egy ember ereje! . . .

Még ezt a sovány falatot se nyújthatja családjának, ha elpusztul a Gidra.

Süli szeme a dühtől könnybelábadt. Még egy nagyot vágott a gebe fejére és fáradtan ejtette le kezét. Verejtékező homlokát kimerülten törölte meg.

Gyerekei az elhanyagolt, zezzugos udvar végében, a buján sarjadó, csonkolt bodzafa tövében játszadoztak, összeszedve piszkos fadarabot, porcelláncserepeket, meg rozsdás vasakat.

De apjuk szörnyű dühét látva, kimeredt szemmel a lovat bámulták. Szegény kis nyomorékok, betegesek, ha nem is tudták, de érezték, hogy értük tajtézkzik apjuk vigasztalan dühe.

— Édesapám, ugye nem döglik meg? — kérdezte bátoritanul a kis Gergő.

Elszorult Süli szíve. Milyen sok szalmát hordott haza szegény Gidra. S milyen hosszú ideig járt a szeeskavágógép rúdja mellett engedelmesen, körbe-körbe. Meg-megállt, fújt egy nagyot a szegény pára és minden nőgatás nélkül tovább szedegette pókos lábait.

— De megdöglök, fiam, meg . . . — mondta Süli s elesuklott a hangja.

Süliné szepegve állt az ajtóban. Nem szólt. Nem akarta ura dühét fokozni. Mert a keservük egy volt. Látva, hogy férje csendesedik, csillapítólag mondta végre:

— Hagyjad, Gergő, úgyse tudod talpraállítani. Inkább nézz valakit, aki megnyúzza. Majd csak veszünk másikat. — Békítő volt a hangja, de nem lehet olyan könnyen meggyógyítani az élet sebeit.

— Majd csak veszünk! Majd csak! De miből? — Üveges szemekkel nézett Süli a kinlódó jószágra, hátha csoda történik.

A ló mégegyszer megemelte fejét, — talán csodálkozva, hogy nem kap több verést — szétnézett, megmozdította törött lábát és kitágult szemét lecsukta fáradtan. Nem, már nem birt tovább élni.

Laták István

Az antiszemizmus csődje

Európa egyetlen sötét autodafé, üvöltés és jaj. Fegyvelmezett hadak vezényszavas deliriuma dőzsöl, mert valahol egy halvány kézben eldőrdült egy revolver. Szimbólikus golyó volt, szimbólikus halált hurcolt a nehéz ólom. Didergő, félő tiltakozás, alig hallható kiáltás, egy jajszó volt a revolvecsőbe rejtve: Herschel, a hannoveri sületésű Grünspan Herschel, a pogromok páni félelmében nőtt tizenhat éves gyerek, egy pirománikus ország üzöttje embert ölt.

Balga gyerek, rajongó hittel a hittelen világban! Most nem élünk hősi idöket és ő hős akart lenni, most gyilkos idöket élünk, gyilkos lett. Pedig ő inkább egy héber Mucius Scaevola, de vézna karját nem tarthatja a lángba, — a résen álló és ürügyre váró, riadóállapotba helyezett megtorlás hóhérjai tehetetlen tűszokat kínoznak. E lövésre régen vártak, hogy eloldhassák pányvairól a delirium démonait és a hirig ideológiájának világbjnokai kriptaszagú, véres árnyú idöket idéznek fel a legsötétebb ókor és történelmi középkor borzalmaiból. Az államosított, permanens Szent Bertalan éj robbanó organizmusában élő tömeg narkotikumául, szelepül szolgáló üldözött nép az egész világ szeme előtt tehetetlenül vergődik.

A zsidóüldözések nem új keletű események, a zsidókra vonatkozó törvényes rendelkezések sem felvilágosult korunk kultúrtermékei. Hanem azért a zsidóüldözések és a zsidókra vonatkozó törvényes rendelkezések mindig ugyanabból a mocsárlevegőjű motívumból fakadnak a történelem folyamán és mindig az uralkodó

osztályok agónia-törvényei és eszközei ezek az elnyomott osztályok felmorajló mozgalmai előtti időkben.

II. Endre magyar király Arany Bullájában, a 24-ik cikkely arról rendelkezik, hogy pénzváltó kamaraispánok, sókamarások és vámosok zsidók ne lehessenek. Az Úrnak 1222-ik évében adta a nemességnek és a nemzetnek ezt az alkotmányt Endre király úr, forradalmi levegőben, szorongatva az eseményektől és a néptől, egy új társadalmi osztálynak, a köznemességnek kialakulásakor, osztályharcok fellángoló korában, mikor válságos, sorvasztó idők neheztedtek az országra. Ez volt a Tiborc kora, a Bánk úr kora és akkor egy királynét kellett megölni. A király, IV-ik Bélának, a magyar történelem egyik legnagyobb uralkodójának elődje és apja — milyen modern csoda! — a már csaknem kiűt nélküli válság lecsapolására háborúba, Galiciába, a Szentföldre vitte a nemzetet. Egészen a mai helyzetre emlékeztető krízis és revolúció ideje volt a Bullát megelőző évtized. Zsidók ebben a korban és ezt megelőzően már a XI-ik századtól éltek Magyarországon. Letelepedésük épp oly szükségszerű volt, mint az országszervező nagy István király hagyományai szerint történő idegentelepítések az ország különböző részein. A külföldi lovagok, katonák, a nyugati feudális: keresztény — egyházi — és világi szellem-áramlatot hozták pajzsaikon, — a külföldről Magyarországra vándorló és leteleplülő zsidóság pedig magával hozta és itt kifejlesztette a pénzgazdaságot. Ez volt magyarországi letelepedésük történeti, gazdasági szükségszerűsége és szerepe. Az uralkodó osztályok és a királyi hatalom pénzszerző eszközévé váltak, jó eszközökké, hajlítható, szükség esetén leöldöszhető eszközzé; ők kapták meg, különösen a XII-ik század végén, a Bullát megelőző időben a pénzverési monopóliumot, adó- és vámjövédelmet, kölcsönügyleteket folytattak és uzsoraügyleteket, zálog- és bankügyleteket, mert uraknak, ispánoknak, püspököknek, királynak kellett a pénz. Kellott a pénz, amelyet a zsidó révén, a jobbágy és rabszolgasorsnál utolsóbb helyzetben lévő, gettó-zsidóság révén, a nép bőréről szedett le az uralkodó osztályokhoz tartozó feudális világ. Így vált a zsidó pénztőke, a feudális állami és úri gazdaság kufárjává, — a feudális állam a zsidó pénztőke hasznából, kamataiból, de méginkább annak tőkájéből élt, — a feudális állam a gettós, sárgafoltos, hegyessüvegű zsidót adószedőjévé tette — a feudalizmus és a zsidó pénztőke így kapcsolódott egybe.

A közjogi és magánjogi helyzet legalacsonyabb fokán álló zsidóság csak ilyen módon, a mindent eluraló hatalmasságok kezében lehetett és lett a középkori pénzügyeletek tényezőjévé. Groteszk sors: a pária zsidók a hatalmasok irányítása és sokszor védelme alatt a tiboresorsú jobbágyparaszti kizsákmányolója! Az elnyomott osztályok sohasem tudtak találkozni süvöltve az eszmék barrikádjain egy fölöttük álló és életük-sorsukat irányító hatalom ellen. A hatalom mindig kijátszotta a nép ellen és aztán áldozatul odavetette, koncul, hogy felkoncolja, — életét, vagyonát, értékét, munkáját.

A magyar szabadságlevél, alig az angol Magna Charta kiadá-

sa után, forradalmi korban szabályozta a magyar állam életét, amikor a forradalom kierőszakolta a rendiség alkotmányát —, természetsszerűleg törvénybe hozta a revolúciós törvény, hogy a zsidó pénztőke rendszere a páriasorban élő zsidóságnak, a hatalmasoktól rákényszerített és ráruházott rendszer az uralkodó osztály pénzügyőreinek hatalma is megtörjön. A feudális világ maga előtt tálta és szolgálja, poroszlól, adószedőül, a pénz roham-osztagaként használta fel a zsidó kereskedelmet, pénzszakértelmet, hogy amikor torkára szorul a nép vasmarka, áldozatul vethesse oda, szolgáját, eszközét, a feudális világ gettós bankárát, a zsidót.

A modern kapitalizmusnak, különösen a magyar földbirtok-kapitalizmusnak lelkétől lelkedzett magzata a zsidó finánetőke, amely éppen úgy eszközévé, végrehajtójává vált ennek, mint 5—6—700 év előtt élt feudális elei. A feudálizmus a legelemibb emberi jogokkal sem rendelkező zsidóságot pénzügyeinek lebonyolítására felhasználta és magába olvasztotta, a modern kapitalizmus emberi jogokat biztosít a zsidóságnak és ugyancsak felhasználja pénzügyeinek vitelére a zsidó finánetőket. Nagy országos bajban mindakettő ballasztul használta szolgáját, mert a zsidóság, mint kapitalista réteg mindkettőnek csak mellékterméke. Az alapanyag az uralkodóosztály fellegvára ingathatatlan és bonthatatlan, de ha inog és bomlik, akkor, ó örök dicső módszer! Nosza elő a ballasztal, van a tarsolyban zsidótörvény és zsidóüldözés, hogy a mélyebben fekvő osztályok, főleg a parasztság rajta élje bosszúját. Holott a méreg, amely az állam életét, a nép jólétét pusztítja, mélyebben fekszik az alapanyagban. Ha valamit dönteni kell, úgy az alap az, mert az alappal, a korhadó alap pusztulásával együtt tűnik el a melléktermék, a mindenfajta és így a zsidó finánetőke is.

Ez azonban logika és az ész munkája, — édes Istenem, milyen kevesen vannak, akik az eszükkel élnek és ezt felismerik.

E röviden felvázolt összehasonlítás kommentálni kívánja azt a tényt, hogy valami hiba van a kréta körül, a zsidóüldözés, zsidóusztítás, zsidótörvény keletkezése körül. Ha motivumaiban és módszereiben hétévszázad távlata sem hozott semmi újat a zsidóüldözés és zsidótörvény technikája körül — ez az értelmes eszű ember előtt a politikai antiszemitizmusnak feltétlen csődjét jelenti.

A zsidógyűlölet irányában, célkitűzéseiben, munkatervében, működési területét tekintve, kiterjedésében, cselekvésében többirányú. Ma már ismerjük a totális, vagy integrális antiszemitizmust, a mániákus antiszemitizmust, győgyíthatatlan és reménytelen esetét az antiszemitizmusnak, a fegyveres, birodalmi zsidóüldözést. A világháborúban összeomlott Németországban megsemmisült egy vízió, egy vágyalom, az „über alles“-nek a káprázata. A teljesedésbe nem juthatott aspirációk elvesztésén a külvilág felé irányult támadó tendenciájukat a túlfeszített erő és lendület

a valóság vasán szilánkokra zúzódott és kénytelen volt új, most már befelé húzó útra fordulni. Az agresszivitás így kénytelen volt töltéseit befelé robbantgatni, a felajzott energia-készletek új batériákat töltöttek meg, átalakultak s a más ambíciók kielégítésére kárhoztatott, összezúzott vagy új síkokra tolódott, hogy romboló ösztöneit ott élje ki. A békekötés után a megalázott Németország agresszív irányú vágyai újbóli kifelé fordulásuk előtt befelé romboltak és ezt a befelé rombolást minden osztály lecsúszottjai üvöltő kórusban üdvözölték. Valami kihullott vágyaik padlója alól, kellett a pótlék. A befelé való rombolás valami régen bevált tehetetlenségi nyomaték hatása alatt zsidóüldözéssé vált, nem is lehetett másképp, hiszen egy új hódító háború lehetőségére egyelőre messze volt és a kezdetben nemzeti felszabadulásnak, önérzetre ébresztésnek és szociális gondolkodásnak indult mozgalom helyett reakció támadt. Elnyomás, minden szociálisnak jognak, hitnek, vallásnak, emberi szépségnek lábbal tiprása következett, zsidóüldözéssé vált a mozgalom. Thomas Mann mondta: „A zsidóüldözés ma nemcsak a zsidók ellen irányul.” Ahol zsidóüldözés van, — ott jogtalanság van és ahol üldözés van — ott nincs demokrácia. — Zsidókérdésre ott van szükség, ahol kiirtják a demokráciát, évezredek és az emberi jogok fejlődésének koronáját.

A német nép szegény, az ország sűrűn lakott, de ha az egy négyzetkilométeren lakó 140 ember helyén a zsidók emigrálása után ez a szám 139-re apad, alig hihető, legalább a matematika tudománya szerint, hogy a megmaradt 139 német ellátottsága és jóléte tekintetében lényeges változás áll be.

Groteszk és bizarr a vád a zsidóság ellen ma. A zsidó kapitalista. Tehát el kell tűnnie a világból — mondják a kapitalista totális hatalmak kormányzói. — Egyébiránt nem is minden zsidó kapitalista. Logikus lenne, hogy nem minden zsidónak kell elpusztulnia. Csak a kapitalistáknak. Ám vannak zsidók nagy számmal, reménytelenül rongyosak, nyomorban tengődők, milliószámra, — vannak akik a szocializmusnak hívei, vannak demokraták, monarchisták, republikánusok, liberálisok, tehát bolsevisták. Mert mind bolsevisták — mondják a fentiek. — Bolsevizmus és zsidó ugyanaz. — Tehát a zsidó a kapitalista és a zsidó a bolsevista. Melyik réteg pusztuljon hát? — a kapitalista, mert kapitalista — mondják a kapitalista totálisok — és pusztuljanak a bolsevisták, mert minden zsidó bolsevista, még a kapitalisták is. És ez az ordító bornírtság ugyanabból a forrásból fröccsen a világra — a zűrzavar zengő váraiból, a tőke fuldokló fészkeiből, vad és véres földekről.

Az olaszországi zsidótörvény azzal az indoklással szárnyalt világgá, hogy a nemzetközi zsidóság, melynek néprése az olasz zsidóság is, — a fasizmusnak ellensége. A zsidók egy része valóban a fasizmusnak, mint a tőkéstermelési rendszer fegyveres kiélési formájának elvi ellensége. De nem mind az,

vannak kapitalista zsidók is. A kapitalista zsidó pedig nem ellensége a kapitalizmusnak, ennek ellenkezőjét még Benito, a volt újságíró sem állíthatja, de ellenségei például a szocializmusnak és a bolsevizmusnak is, tehát nem lehetnek bolsevisták. Az olaszországi zsidóság nagyobbik része megbarátkozott a szinpadias fasizmussal, ezt a fasizmus pápája 15 éven át fennen hirdette ország-világ előtt. Azután hirtelen belecsapott a ménkü. Ugyan, mi a fene történhetett? Jött — kedves olvasóm — az abessziniai csodahadjárat és utána pénzügyi válságba jutott az olasz föld. A fasiszta állam 15 éven át hangoztatott liberális zsidóbarátságot kiballasztották a Palazzo Venezia ablakain. Mi mást tehettek volna. A nép hasát nem lehet fáklyászenével megtölteni. A fasiszta hajlamú és a fasizmussal rokonszenvező zsidóság talán nem lett egyik óráról a másikra bolsevista. Nem. A zsidóság tús lett.

De Mussolini, a monumentális halandzsa nagykanja valamiről megfeledkezett. Csödbe juttatta a politikai antiszemitizmust. Diszkreditálta német mestereinek sikerdús működését, a minden aprópó nélkül hozott törvény kétségbevonta az addigi más törvények létjogosultságát és tekintélyét. A nürnbergi törvény Németországban szabadalmazva volt. Ha azt Mussolini a Brenneren átvitte és átkopírozta — ezzel nemcsak a maga zsidótörvényét tette fedezetlen törvénné, csak politikai agitációra használható brutális számársággá, hanem a nürnbergit is, mert bebizonyosodott, hogy mindakettő elővehető az ösztönök szublótjából, évszázadok előtti inkvizíciós eszközökül. Valósággal hitelét veszítette az antiszemitizmus, mert a népeknek a zsidóüldözésbe vetett jobb hitét megingatta ez a hirtelen támadt bösz gladiátori gesztus. Mussolini dezavualta az antiszemitizmust. Igazolta a dialektikus történelmi szempontoknak az antiszemitizmus pszichológiájáról megállapított ítéleteit. Igazolta azt a paradox valamit is, hogy az antiszemitizmus nem más, mint a zsidóság túlértékelése. Aki mániákus antiszemita, az túlbecsüli a zsidóság értékeit, érdemeit — amelyek ugyan szép számmal vannak, de nem oly mértékben, amennyire az elburjánzó politikai és gazdasági antiszemitizmus mérteiből következtetni lehet. Talán csak nem lehet igaz, hogy a hetvenezer olaszországi zsidó megzabolázására hozott törvény hatása következtében egyenesen a mennyekbe száll a negyvenmillió olasz. Hol itt a szép olasz arányérzék, ami ott pompázik az olasz föld köcsodáiban. Az olaszországi zsidótörvény az örvény szélére juttatta a politikai antiszemitizmust — akárhogy is ellene szól a látszat és a mindenünnen felhangzó jajszó és a menekültek szomorú menete. A politikai antiszemitizmus éppen a legnagyobb sikerébe bukott bele. Lehet, — tovább fog virulni és pusztítani, de elárulta lényegét. Megmutatta szellemét, mely mindig előhozható, a pokloknak mélyéből, ha egy nép dolgozó milliói jogait és kenyerét kéri. Az olaszországi zsidótörvény igazolta, hogy az antiszemitizmus a zsarnokság exigenciáinak tudománya. Így mondhatná Kossuth Lajos, de a magyar zsidótörvényről vajmi

Látod melly kövér,
Bőrében sem fér, —
Mégis csak mind többet kér!
Alig vagyon országunkban
Miatta kenyér . . .“

(Kurucz nótá, 1708)

„ . . . Óh szegény kuruczság, mit gondolsz magadban?
Azt tudod: jól nyugszol te nemes ágyadban,
Avagy vígan táncolsz szabad cúriádban,
Sípoltatod magad kárpitos házadban.

Ne hidd: mert igen megréál az reménség . . .
Más nótát fúj neked idegen nemzetség; —
Nézd el csak, mind regnál rajtad az németiség.
Már az te országod, életed is kétség . . .“

(Óh szegény kuruczság . . . 1697)

„ . . . Ha ellene támadsz: neved csak rebellis;
Ellened feltámad házadban nyolcszor is,
Szabadságod ellen kikérget tízszer is,
Egy órában téged fenyeget hússzor is.

Ha kvártélyul kimegy: semmidet sem hagyja
Minden javaidat magának akarja,
Idegen országra szekerekkel hordja —
Házad elpusztuljon: szintén azt akarja . . .

(ugyanott)

„ . . . Németnek, magyarok, soha ne higgyetek,
Csak jól forgódjatok, csak emberkedjétek . . .“ (1708)

„ . . . Nézd, a német lakó földünket már mivé tette.
Asszonyinkat, leányainkat megszeplősítette.
„Német már a vezéretek,
Jaj, be szánlak benneteket . . .
Isten veletek.“ . . .

(Bujdosó kesergője. 1711.)

Helyzetkép

A HÍD 1937. júniusi számában röviden vázoltam a jugoszláviai munkásság helyzetét; ezévi októberi számunkban, amennyire az lehetséges volt, bemutattam Vojvodina fejlődését az utolsó húsz éven át; szeptemberi számunkban az aratási ankét szomorú eredményének tükrében kényszerű rövidséggel összegeztem a földmunkásság állapotát. Ez a cikk pedig a vojvodinai ipari, gyári munkások és magánalkalmazottak helyzetével foglalkozik. Adataimat a Munkásbiztosító, a Munkásbörze, és az Állami Statisztikai Hivatal kimutatásai alapján állítottam össze.

I. Vojvodinában körülbelül 350 ezer földmunkás és szegényparaszt, 120 ezer ipari és gyári munkás és 60 ezer munkanélküli van: összesen 530 ezer dolgozó. Ez azt jelenti, hogy a lakosság majd háromnegyedének főjövedelmi forrását a bémunka képezi. Kétségtelen, hogy az össz-

lakosság egészségügyi állapotára, az iparra, kereskedelemre, kulturális színvonalra ennek a döntő súlyú tömegnek a helyzete, annak kialakulása kikerülhetetlenül befolyást gyakorol és az események túlnyomó többségében irányító szerepe van. Töméntelen jelenséget nem érthetünk meg, a napikérdések özönét értelmes válasz nélkül kell hagynunk, az alábbiak, csak hozzátétőleges ismerete nélkül. Mert nyugodtan állítjuk, hogy nincs ma olyan életmegnyilvánulás, társadalmi jelenség, legyen az kulturális, politikai, vagy gazdasági, amely a gazdasági meghatározottság — előidézettség kitörülhetetlen bélyegét magán nem viselné, akkor is, ha azt a felszínes szemlélés rögtön nem fódheti föl. Különösen érvényes ez az állítás Vojvodinára, ahol, mint láttuk a lakosság háromnegyede számára az ilyen, vagy olyan formájú bér munka a szinte egyedül való megélhetési lehetőség.

A munkaalkalmak hiánya, vagy bősége, a bérek esése, vagy emelkedése, a közszükségleti cikkek árainak drágulása, vagy olcsóbbodása, mind olyan dolgok, amelyek mindenkit, legyen az munkás, vagy munkaadó, kisiparos, kiskereskedő, vagy szabadpályán levő — közvetlen közelről érintenek. Az alábbiakban csak az ipari és gyáripari munkások helyzetével foglalkozom, ezek közül is főképp azokkal, akiket a Munkásbiztosító tart nyilván.

II. Az utolsó 10 év alatt Vojvodinában a munkások száma 24%-al emelkedett, míg az egész országban csak 19%-al. Ennek oka az, hogy a gazdasági válság itt hamarabb kezdődött, mint másutt és a mezőgazdasági válság még jóval előbb meglassította a termelést. Az így létrejött helyzetben a munkabérek hirtelen esése könnyebbé tette a válság terheinek áthárítását és a nagyobb arányú befektetések nélküli kilábolást, mint az ország többi részeiben. Ezt igazolja az alábbi kimutatás is:

A MUNKÁSSÁG ÖSSZETÉTELE TERMELÉSI CSOPORTOK SZERINT

%-ban 1937-ben

	Vojvodina	Jugoszlávia
a) ipar, gyáripar, bányászat, közlekedés:	67	72
b) kereskedelem, bankok, egyéb hivatalok, szabad foglalkozások:	17	15
c) egészségügy, vendéglők-szállodák, háztartás:	16	13

Vojvodina gazdasági fölépítése alacsonyabb, mint a jugoszláviai átlag. Ennek oka a bányák és erdők hiánya. Azonkívül főiparágaink a könnyű iparhoz tartoznak (tekstil, élelem, ruházkodás). A bérek pedig ezekben a szakmákban alacsonyabbak, mint a többiekben, ezen kívül a válság éveiben és azóta is épen ezek az iparágak szenvedtek legkevesebbet és a föllendülés első jelei is itt mutatkoztak leghamarább. Mindezt összevetve a fentebb mondatokkal könnyebben értjük meg azt, hogy nálunk az ipari termelés üteme előbb lassult meg ugyan, de nem zúhant olyan mélyre és gyorsabban is emelkedett mint az egész országban.

AZ ALKALMAZOTT MUNKÁSOK JELZŐSZÁMAI

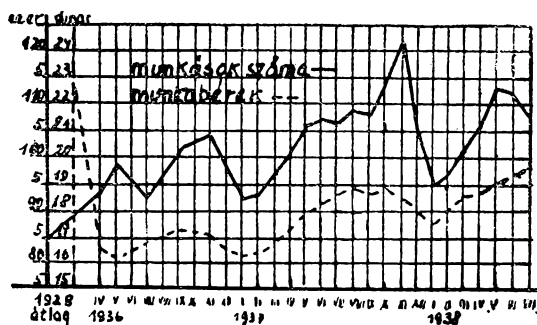
	Vojvodina	Jugoszlávia
1928	98	89
1930	100	100
1933	89	82
1935	99	87
1937	122	108

Meg kell jegyeznünk, hogy a közmunkákon dolgozókat a Munkásbiztosító nem tartja nyilván. Ennek hiányát a Vojvodinára vonatkoztatott számok sokkal kevésbé érzik meg, mint a másik számoszlop.

III. Ha az utolsó három évet részletesen vesszük szemügyre, látjuk, hogy a munkások száma a múlt év végéig hatalmas ütemben nőtt, azóta a növekedés ereje megcsappant.

A MUNKÁSOK SZÁMA ÉS A MUNKABÉREK VOJVODINÁBAN

1936—1938

De ez a diagramm mást is megmutat. Látjuk, hogy a legkevesebb munkás januárban, a legtöbb novemberben van foglalkoztatva és ez az u.n. szezon hullámnázás a dolgozók több mint egynegyedét (35 ezer) tartja bizonytalanságban. Látjuk azt, hogy 1937 novemberétől 1938 januárig 28 ezer munkás vesztette el kenyerét. Szándékosan vettük ezt az utolsó három évet, mert ezek a fennen hangoztatott prosperitás, konjunktúra évei. A munkásság részesedését a szaggatott vonallal ábrázolt hőmozgás mutatja. Bár a munkások száma az 1928-as színvonalat (85 ezer) jóval túlhaladta (110 ezer), a bérek még mindég az 1928-asak alatt vannak (1928-ban 22.90, 1938. VII-ban 19.60). Mi tette ezt lehetségessé? A többi ok mellett a munkanélküliség.*

* Tudvalevő, hogy nálunk a földmunkások lehetséges munkaideje nem több, mint 180 nap: 1931-ben a Báni Hivatal ankétje kimutatta, hogy a földmunkások átlag 72 napot dolgoznak. Mondanunk sem kell, hogy ez alatt a maguk és családjuk egyévi ellátását nem keresték meg. A földmunkák befejezte után novemberben a városokban is leépítenek és a tényleges munkanélküliek tábora hatalmasabb arányokban nőtt meg, mint azt a Munkásbörze statisztikája mutatja.

A NOVISZÁDI MUNKÁSBÖRZÉN NYILVÁNTARTOTT MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA

	1937	1938
X.	59 700	I. 66.400
XI.	60.000	II. 68.900
XII.	62.500	III. 68.300

A munkanélküliség magas, mert már a fenti számok szerint is a munkásság több mint egy harmada állandóan munkanélkül, kereset nélkül van. Hogy ezek a számok nem valószerűek, azt az a tény mutatja, hogy míg 1937 novemberétől 1938 januárig, amint említettük 28 ezer ember esett ki a termelésből, ugyanezen idő alatt a munkanélküliek száma csak 6 ezerrel nőtt. Hol van a többi 22 ezer? A kimutatott munkanélküliek főképp városi munkások. Ezt azok összetételéből látjuk:

1937-BEN A VOJVODINAI MUNKANÉLKÜLIEK MEGOSZTLÁSA %-BAN

hivatalnok	szakmunkás	szakképzetlen	paraszt
1	33	37	29

A 30 ezernyi foglalkoztatott szakmunkással szemben 20 ezernél több van munkanélkül.

És ez az irtózatoss nyomás azután a bérekben jut kifejezésre, mert alacsonyfokú szervezethez ennek gátat emelni nem képes.

A munkanélküliek nyomorára jellemző egyrészt gyermekeik száma, ami 1937-ben 43 ezret tett ki, másrészt a kiutalt segélyek összege. 1937-ben egy munkanélküli átlag 44 dinárt kapott. A tényleg segélyben részesültek 113 dinárt, vagyis még 30 parát sem egy napra. (Ebben benne van az ingyen vonatjegy is.)

A munkaerejüket árúbabocsájtani akarók száma évente 20 ezerrel nő. Ezt mutatja a foglalkoztatottak és munkanélküliek számának összetétele:

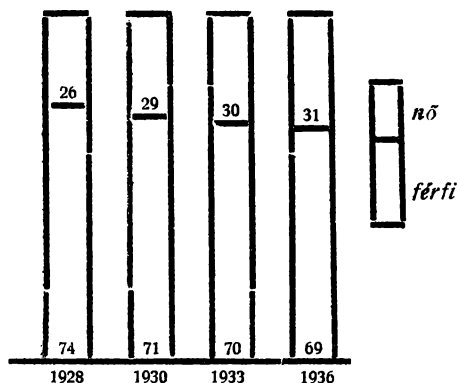
	Munkában	az előző évhez viszonyítva	munkanélkül	az előző évhez viszonyítva	beözönlés
1936	105 000		52 000		
1937	115.000	+ 10.000	62.000	+ 10.000	20.000

A munkaalkalmak növekedése ennek a 20 ezernek csak felel tudja fölsládni, vagyis a munkanélküliek száma évente 10 ezerrel nő.

Óriási méretű közmunkákra lenne itt szükség, amik emelnék a munkaalkalmakat és gazdasági életünkbe új életet vinnének.

IV. A nők és férfiak számának viszonya ismét érdekes megfigyelésekre ad alkalmat. 1928-tól 1937-ig a termelésbe vont nők száma 22 ezer-ről 31 ezerre, illetve a foglalkoztatottak 26%-áról 31%-ára nőtt.

A DOLGOZÓK NEMEK SZERINTI ÖSSZETÉTELE VOJVODINÁBAN

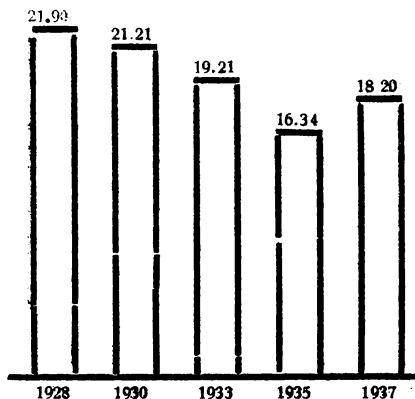

Hogy ez a magyarányú bevonódás csak a férfiak csökkent munkabérének az eredménye, ma már mindenki előtt világos és hogy megfelelő szervezethez híján ez a nagyszámú, a férfiaknál olcsóbb munkaerő csak a reálbérek további esését vonhatja maga után, szintén vitathatatlan. Ennek hatása azután a nép erejének csökkenésében jelentkezik.

Magától értetődik végül, hogy a közismert hírhedt jelszó: „Kinder, Küche, Kirche” (gyerek, konyha, templom), vagyis a nők kiszorítása a termelésből és házirabszolgákká változtatása, csak azok hirdetőiro jellemző. Nem a nő az oka, hogy a férfiak bére esik, hanem a termelési mód, amely csak egy célt ismer: a minél nagyobb hasznot és ennek elérésére a termelés mai irányítói az alacsony béreket, vagyis a női és gyermek munkaerő fölhasználását a legcélravezetőbb eszköznek tartják.

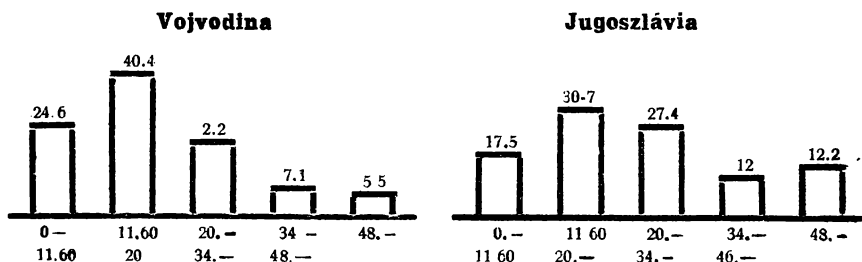
V. Említettük már, hogy a vojvodinai átlag munkabér 1928-tól 1937-ig 21%-ot esett. Amint azt az alábbi grafikon mutatja a bérek mélypontjukat 1935-ben érték el.

AZ ÁTLAG MUNKABÉR ALAKULÁSA A VOJVODINÁBAN

Már ez a kép is sokat mond, de még többet hallgat el. Mert bármilyen kevés is ez a 18 dinár 20 para, a munkások feje 16.80 dináron aluli napibéréért dolgozik! Hogy ez az összeg még a vegetélásra is elégtelen, az nem szorul külön bizonyításra, amikor tudjuk, hogy a létminimum előállításához Szuboticán 1937 szeptemberében napi 30.43 dinárta volt szükség. Vagyis a munkások hatalmas része ennek az összegnek felét sem kereste meg. Azóta a drágaság fokozódott, míg a bérek alig emelkedtek.

A BÉROSZTÁLYONKINTI MEGOSZLÁS %-BAN 1937-BEN

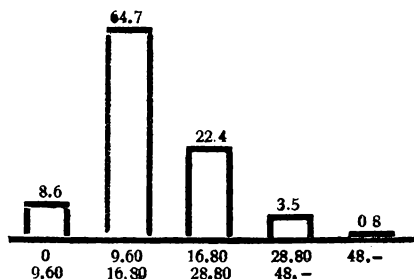

BÉREK NAGYSÁGA

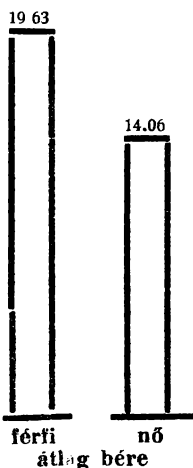
A vojvodinai bérek 20%-kal vannak az országos színvonal alatt. 34 dináron fölüli bért Vojvodinában a munkások 12%-a kap, az egész országban 24%-a. Viszont az alacsony kategóriákban miénk a pálma.

Ezek az átlag-bérek elrejtik az alacsony női munkabéreket. 1937-ben a nők 73%-a 16.80-on aluli bért kapott és csak 2.5%-nak volt 34 dináron felüli keresete. Mind ez másfél évvel a minimális munkabértörvény életbe léptetése után.

A VOJVODINAI MUNKÁSNŐK MEGOSZLÁSA BÉROSZTÁLYOK SZERINT 1937-BEN

A férfi és női bérek közötti különbséget az alábbi két oszlop pedig szemléltetően mutatja:

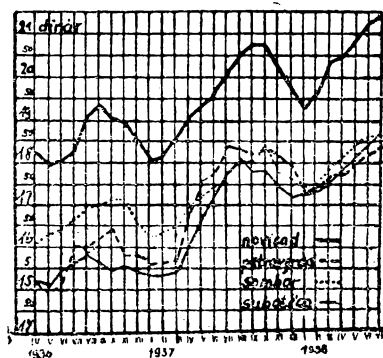

A nők bére a férfiakénak $\frac{3}{4}$ -ét sem teszi ki!

„Az egyenlő munkáért egyenlő bért” követelő elv, mit a szociálpolitikai miniszter is hangoztatott, a megvalósulástól még nagyon messze van, annak ellenére, hogy a férfiak átlagbére is mindennek inkább tekinthető, mint kielégítőnek.

VI. Bérviszonyok tekintetében Vojvodinát két részre oszthatjuk. Az első a noviszádi munkásbiztosító, második a többi pénztárak területe. A különbség majdnem 3 dinár.

AZ ÁTLAG BÉREK FEJLŐDÉSE A VOJVODINAI PÉNZTÁRAK TERÜLETÉN

Ennek oka a drágább noviszádkörnyéki életszükségletek mellett, a munkásság szakmai összetétele. A noviszádi pénztár kötelékébe tartozó munkások jóval nagyobb része dolgozik a vas, kő, építő, erdő, energia-, fejlesztő és szállodai szakmákban mint másutt. És ezekben a szakmákban a bérek a többiekénél aránylag magasabbak.

VII. A noviszádi Munkáskamara vaskos könyvben („Na usponu zaštite radnika i nameštenika”) hozta nyilvánosságra sorozatos ankétjainak és helyszíni kutatásainak adatait. Ezekből kitűnik, hogy a munkaidő csak ritkán a törvényes 8 óra, a legtöbbször 10–12, de vannak olyan üzemek is, ahol 14–16 órát dolgoznak. Hogy az ilyen arányú munka aláássa a dolgozók egészségét, hogy művelődésre, szak és egyéb tudás szélesítésére ezen föltételek mellett nem nyílik alkalom, az nyilvánvaló. Az 1935–36 évi sztrájkmozgalmak után a helyzet némileg javult, de 1937–38-ban meglehetősen visszaesés tapasztalható.

VIII. A vojvodinai munkásság helyzetét és annak kialakulását a maga valójában a következő pár szám leplezetlenül tárja elénk. Az 1928-as évet alapul véve látjuk, hogy a dolgozók száma megnőtt, a bérék annyira estek, hogy az összmunkásság jövedelme, még mindig nem érte el az 1928-as színvonalat.

	dolgozók száma	átlagbér	összjövedelem
1928	100	100	100
1935	101	71	72
1937	124	79	98

Ez azt jelenti, hogy ma a munkaadók 124 munkás munkájáért sem fizetnek annyit, mint 100 munkásnak 1928-ban. Ezek a számok mutatják meg a válságból való nagyobb megrázkódtatások nélküli kilábalás útját és azt, hogy a válságban és a prosperitásban az életszínvonal mennyit zuhant.

IX. A szervezetség alacsony fokára jellemző, hogy az összes szakszervezetek (Nacionalni savez željezničara i prodara, Ors, Urss) alig ölelik föl a munkások 15—20%-át, a földmunkásokról nem is szólva. Ilyen körülmények között a szakszervezetek beleszólása a bérék alakulásába alig érezhető, amellet, hogy a fennálló rendeletek az ilyen irányú ténykedést nagy mértékben korlátozzák.

Ezek után nem csoda, ha a vojvodinai betegsegélyzők kimutatásai rekord eredményeket tüntetnek föl, ami a megbetegedéseket és a tuberkulózist illeti, és a születések, a szaporodás amúgy is alacsony arányszámai ijesztő mértékben esnek.

Palics Miklós

Így élünk

Popara Mitar, boszniai paraszt. 1894-ben született Biletyán és ott töltötte gyermekéveit. Pásztorkodnia kellett, ezért nem járhatott iskolába és az írástudás meserségét későn sajátította el. Mikor felnőtt, megunva az örökös nincstelenséget, otthagya szülőfaluját és ipart tanulni Noviszádra került. Itt rövid ideig tartózkodott, mert kitört a háború. 1918 óta a boszniai Poszavinán él párholdnyi földjét művelve és napszámoskodva.

Írni 1925 táján kezdett el. Cikkei, versei különböző ujságokban, folyóiratokban láttak napvilágot. Mikor 1938 tavaszán a beográdi egyetemi ifjúság megrendezte a szerb paraszt-írók előadó-estjét, Poparát az előadás után a közönség vállain vitte ki a teremből.

A napokban jelent meg a „Seljačko Kolo“ (Paraszt-kör) kiadásában a „Cikkek, tanulmányok, versek“ c. könyve. Innen vesszük az alábbi részletet.

Ha az életünkre valaki kíváncsi lenne, nem volna szükséges, hogy az házról-házra mászkálva falvaink sáros, járhatatlan útjain kínozza magát. Elég, ha hetivásárokon a piacon körülnéz. A paraszt kinézése, ruhája, kocsija, marhája, vagyoni helyzetét,

egész életét elárulja. Sápadt, sovány, mintha betegség szívtá volna ki. Bánatos, komor, haragos. Piszkos, sáros, kormos, ócska, szakadozott rongyok fedik testét. Többnyire mezteláb van, kisebzezt lábakkal, vagy hárs-boeskorban. Harisnyája valami zsák, vagy ponyvadarab. Éveken át egypár boeskort hord, maga foltozza gummi vagy bőrdarabokkal és a magaverte szögek kivérzik lábát. Sokszor huszonöt kilométernyiről jön a városba, behajt egy bornyút, vagy kevés buzát hoz, esetleg a bíróságon akad valami eligazítanivalója. Tarisznyájában az ebédje: hideg, kőkemény kukorica-kenyér, néhány főttkrumpli és pár fej hagyma. Ökrei, vagy lovai soványak, éhesek, sárosak, csutakolatlanok, ösztövérek és alig állnak a lábukon. A kocsija csupafa. A talpsinek kikoptak, vékonyak, mint az abroncs. A keréktalp repedezett, félig rohadt. A küllők lötyögnek, a kerékagy töredezett és drót tartja össze. Hihetetlen, de így van. Nyomorúságos és siralmas. Ez az az erős paraszt, aki a községi és állami sokmilliárdos költségvetést tartja a vállán.

Ha megtekinted házát, földjét, eledelét, alvóhelyét, szerszámát, csudálkozol és úgy érzed, sírnod kellene. A ház kicsi, alacsony, nedves, szűk, kormos, poros és dűledezik. Benn, a házban nincs se asztal, se szék, se ágy. Az asztal alacsony fatűnk, a székek fahasábok, vagy a pusztá föld. Tizenöt köbméternyi helyiségben tizen alszanak, a földön, fiatalok, öregek, egészségesek, betegek és gyerekek együtt. Egy tálból esznek. Az étel nem egyszer a mosléknál is rosszabb. Ha van kukorica-kenyér, vagy puliszka, krumpli és hagyma, akkor már jó, mert sokszor ez sincs, hanem valami zöldségféle, kenyér és só nélkül. A bőjtők majdnem egész éven át tartanak. És ha Szent Mihályhor akad valami vágnivaló az karácsonyig elfogy. A legjobb esetben farsangig tart el. Sokuknak egy tyúk, kakas, vagy egy pohárka olaj az egész zsíros ételük. Az éléskamra legfőljebb karácsonyig vagy Vízkeresztig tart ki. Akinek Szent Györgyig van élélme, az gazda. Akinek sovánka tehene két-három liter tejet ad, az eladja a túrót, vaját és a tejfőlt, ő maga meg írot és savót eszik.

Márciustól novemberig a paraszt állandóan dolgozik. Nem jut sem pihenésre ideje, se arra, hogy egyszer istenigazában ki-aludja magát. Azt mondják, sokat ünnepeľünk. Az igazat megvallva sose. Vasár és ünnepnapokon is dolgozunk, sokszor többet, mint más napokon. A ház körül, az állatoknál akad munka, amely nem tűr halasztást. Nyáron át öldöklő munka folyik. Télen ugyanúgy, csak a nappalok rövidebbek és az éjszakák hosszabbak, így több idő jut pihenésre. És mégis a tél nehezebb, mert a parasztnak nincs meleg ruhája, lábbelije és kénytelen a legnagyobb hidegben is dolgozni. — A parasztok élete, a mi életűnk nem élet, hanem szenvedés és megpróbáltatás.

Ha a falu megszólal

Soha még ennyit autón nem utaztam. De ha vonat nincs, — úgy muszáj. Reggel körülálltuk az autóbust, s vártuk míg elhelyeznek bennünket. Még tegnap megalkudtunk a soffőrrel, mert az autóbuston nincs szigorú tarifa. Alkudni lehet 160-ról 90 dinárra. Így mindenki alkuszik. Mindenki azt hiszi, hogy olcsón jutott helyhez és csak beszélgetés közben látja, hogy jó 30 dinárral többet fizetett mint a szomszédja. Ahány utas, — annyiféle ára van a jegynek. Emiatt — s a hely miatt állandó a veszekedés a soffőrrel. Mindenki elől szeretne ülni az ablaknál.

„Hallod-e — én ide bizony nem ülök, — hiába is lökdösöl“ — mondja egy szikár asszony, a crnogorai parasztasszonyok izléses öltözkéiben.

„Dehogy is nem, dehogy is nem, — már hogyne ülne oda, — hisz magának tartottam fel azt a helyet!“ — mondja a soffőr félig tréfásan, félig mérgesen, — s oda löki az asszonyt a leg-hátsó sarokba.

Kint lassan eleredt az eső. Türelmetlenül vártuk, hogy sorra kerüljünk az elhelyezésnél. Nekünk is megígérte, hogy jó helyet fog adni. — Csak az ablakhoz kerüljek, gondolom magamban, — ha rosszul leszek a sok fordulónál, egyszerűen kihajolhatok.

Végre mi is sorra kerültünk. Nem bánom már akár hová ültet is minket, csak a kocsiban legyünk s induljunk.

Élvezettel nézek ki az ablakon. A reggeli ködön át kéken csillognak a hegyek. Körülnézek a kocsiban. A hátsó sorokban összepréselve parasztok ülnek. Az asszonyok még miadig nem nyugodtak bele a sorsukba. Egyre a hazudozó soffőröket szidják, kik ha a jegyet eladják mindent megígérnek, s aztán az uraknak s szép finom ruhájú asszonyoknak adják a jó helyeket elől. Tényleg. A hátsó sorokban parasztok ülnek, azután magunkfajta munkás, turista nép, s elől a jólöltözött urak. Nem így volt ez a multkor, mikor a soffőr másfajta ember volt. A német turistákat, kik látesővel, fényképezőgéppel a hasukon, s hasonló finom turista dolgokkal voltak ellátva, leghátra ültette. Pedig azok ugyancsak jól fizettek. Magát meg magunkfajta néppel vette körül elől a kocsiban, s olyan nótázásba kezdtek, hogy élvezet volt hallgatni.

Végre elindul az autó, egy pár hely elől üresen is maradt. — Útközben parasztokat látunk, kik egy kis halmon ülve követ törnek. Mellettük egy kis szatyor, — sovány elemózsia. — A kulkot róják le.

Az egyetlen út ami Crnogorán át visz, az autó-út, — az elég jó karban van, — hiszen a parasztok állandó kulukmunkájukkal rendben tartják. De viszont a hidakkal, melyekről a banovinának kell gondoskodnia, máskép áll a dolog. Valahányszor hidat látok — félelem fog el.

Most, — no most fog velünk leszakadni. A legkezdetlegesebb-

ben vannak összetákolva, egyszerűbben már nem is lehetne megcsinálni. Gerendákból összetákolta talpazat, s rajta egy sor leszögezetlen gerenda. Pedig a hidak nem hosszabbak mint 4—6 méter. Ha az autóbusz végigszágul rajta — a gerendák felugrálnak; Ram-tram-tram-tram-tram. Rajtam meg a hideg szalad végig. De lassan megszokom.

Eszembe jut közben, amit nemrég olvastam az ujságban. Egy pár kilométerre Pec-től, egy ilyen kis híd leszakadt egy cementes kamion alatt, — s napokra megakadt a közlekedés. Crna Gora ezzel el volt vágva, se pósta, se utas. Mennyi cement kellene egy ilyen kis hídhöz? Hisz kő van elég. De ki törődik ezzel?... Cementet nem lehet kulukból csinálni...

— Ezen a hegyháton kell fölmennünk — mondja Julia, a barátnőnk, — ha a nagyapó falujába akarunk jutni. De remélem, hogy vár a bátyánk, mert már az utat elfelejtettem s eltévedhetünk.

Két órája gyalogolunk már s még jó másfél órai kapaszkodás vár ránk föl a sziklás hegy oldalán.

Nagyszerű nép, gondolom magamban s megállok egy percre körülnézve az alattam elterülő sziklás tájon. — A bérc tetején, sziklás hegyen, rak magának fészket, — mint a sas, — csak a szabadsága meglegyen.

Inkább éhség és szomjúság mint a török rabság. Így gondolták az öregek, mikor a jótermő völgyekből a hegyekre menekültek. Az öregek és az asszonyok. Vagy nem az anyák voltak-e azok, kik ide feljöttek, csak hogy fiaikat megőrizték. Hisz itt asszony a vízfordó, a dolgozó; épp úgy dolgozik mint a férfi. Ezek a kedves, szívélyes, nyomorúságban, nélkülözésben elgyötört asszonyok.

A hegyoldalon — egy útszéli szegényes kis boltban — ami itt elég ritka — várt ránk Vidó, Júlia unokabátya.

— No, csak hogy megjöttetek, — mondja kissé röstelkedve, bár szívélyesen. — Ha nem vagytok nagyon fáradtak, indulhatunk is, mert elfog a sötétség.

— No, hogy tetszik nektek a bátyám, — kérdezi Júlia nevetve, ki ha kész mérnök volt is, nagyon büszke volt paraszti származására.

— Majd meglátjátok az öregemet, meg a nénémet, — azok csak a jó emberek.

Vidó és társam előre mennek ügyesen kapaszkodva, Julia és én utánuk tartunk. Amennyire azt a nehéz kapaszkodás megengedi, beszélgetünk.

— Tudod, nagy baj van az öreggel, meséli Júlia. Kilencven éves már, de még mindig nősülni akar. Ha kedvében akarsz járni, mondd neki, hogy nősüljön. De kiabálj, mert nem jól hall. Az egész határban erről ismernek bennünket, — az öregről, aki nősülni akar.

Júlia jót nevetett. Majd elkomolyodott.

— Csak a nénémet sajnálom, mert az nem mehet férjhez míg az öreg él.

Egy nagy, terebélyes fához értünk.

— Itt pihenjünk kissé — szolt Vidó, — kiszuszoghatjuk magunkat.

Nekem mintha a torkomban vert volna a szívem. Szegény asszonyok, akik fával vagy vízzel megterhelve kapaszkodnak így fel... Bár a napnak már nem volt ereje csak úgy törültük az izzadságot homlokunkról s nyakunkról.

Júlia, ki itt nőtt fel, csak ugrált ide-oda, nem volt nyugta. Nevetett, kérdezgetett állandóan mutogatva a szomszéd hegyekre.

— Mondd csak, Vidó, hogy is hívják azt a csúcsosat? Hát azt a fazékalakút? Azt a falut ott a völgyben?... S mondd csak, megvan-e még a Szenyka tehene, s van-e neki bornya? Hát a Fürge kutyánk mit csinál? Az öreg iszik-e? A Milica, a Zlata?... — S így ment ez a kérdezgetés, amire Vidó alig győzött felelni.

— Meg van, meg. Van borja, kettő is. Szép tarkák. Jól vannak mind. Gyerünk már, gyerünk, mert este lesz, s majd elbotlotok a köveken.

Egy félóra múlva fent voltunk a hegyen. A keskeny út — azért hívják útnak, mert a köveken meglátszik a lábak évszázados taposása, — lekanyarodott a hegyről. Itt-ott törpeerdő fedte a hegyhátat. A hegy bemélyedt kissé, a szétszórt alacsony házacskák szürke kövei tompán verték vissza az utolsó nasugarakat, a valahogy úgy nézett ki, mintha a hegy gyengéden ölbe vette volna a falut, hogy a napon melengesse.

Hamarosan az út egy elágazásához értünk. Itt Vidó megállt. Pár pillanatig habozott, majd bátortalanul kezdte:

— Megmutatnék maguknak valamit. Valamit, amit mi csináltunk. Mi, a falu fiataljai, vagyis az egész falu. Ha ugyan érdeklí magukat...

— Persze, hogy akarjuk látni, csak vezess minket — szolt társam.

Tíz perces gyors menetelés után egy tisztáshoz értünk. Egy darabka területhez, min a bozótok, bokrok ki voltak irtva, a szikla lehetőleg kiegyenesítve, s egy sziklába vájt hosszúkás téglalapalakú ház alapzata volt látható. Körös-körül négyszögalakú sziklakövek heverték. Izzasztó, nehéz munkáról tettek tanúságot.

— Látjátok ezt, itt építjük fel közösen a falu kultúrházát. Ez eddig, — az alapzat egy részére mutatott — lesz a könyvtárszoba, az olvasókör. Az a nagyobb rész lesz a nagyterem, ahová állandó színpadot építünk. S az a kis rész lesz a „Paraszttestvérek” társulatának a szobája.

Mig Vidó nagy büszkén mutogatta az épület tervét, Júlia elragadtatva nézte.

— Te Vidó, — hogy meg vagyok veled elégedve! Hisz te egy vén dörmögő medve voltál a harminc évvel! Soha te a fiata-

lokkal nem jártál, — most meg mintha húsz éves lennél, úgy lelkesedsz ezért a közös épületért.

— Julia, ne mondj ilyet! Én csak nyolc munkanapot adtam a többiek meg már húszat is.

Mig az utat folytattuk, állandóan kérdeztük Vidót. Hogy jutott eszükbe? Honnan vették a pénzt, ki dolgozott — ki nem, hogy megy a munka? Szegény Vidó, nem győzött elég gyorsan válaszolni a kérdésekre.

— Hát úgy volt, hogy az Olvasókört, a könyvtárat egy bérelt parasztházban tartottuk. Télen, ha nincs kint munka, s ha a jószágoknak is benn kell maradni fedél alatt, összejövünk az olvasóban majd minden nap. Fiatalok, öregek, asszonyok, gyerekek. Az asszonyok meg lányok kötnek, varrnak, fonnak, s az emberekkel együtt hallgatják az ujságot amit egyikünk hangosan felolvas. Mindig van mit olvasni. Ujságot, könyvet, mesét, verset. Látnátok csak a gyerekeket, azok hogy hallgatják, csak úgy hegyezik a fülüket, nagy csillogó szemüket meresztgetve az olvasóra.

— Volt itt nóta, mese, beszélgetés. Régi jó időkről, munkáról, éhségről. Minden gondról, bajról, örömről. Egyszóval, mindenki szeretett az olvasóba járni úgy esténként. Azután petróleum se fogy annyi. Itt adtak néha-néha egy pár dinárt, s oly világos volt, mint otthon soha. Persze hogy szűk lett hamarosan az a két szoba. A fiatalok között el-elhangzott:

— Halljátok, ez így nem mehet. Itt már szűken vagyunk. Kiesik ez a ház nekünk! Miért ne építenénk szép nagy házat magunknak. A nagyszoba közepén szabad tűzhelyet, jó nagy vas-kályhát tehetnénk.

— No, de ki építené fel? — kérdezték, — ki?

— Hol a pénz hozzá — hallatszott az asszonyok soraiból innen is onnan is.

De a fiatalok mindeure felkészültek s hamarosan egy tervvel álltak elő.

Érdeklődve néztünk Vidóra. Csak úgy lestük a szavait. Nem tudom miért botlottam meg oly gyakran a kiálló köveken, azért-e, hogy már esteledett, vagy azért mert Vidó érdekes elbeszélése évfonta a figyelmem az úton kiálló sziklákról.

— Elég az hozzá, egy nagy gyűlést rendeztünk. Sok vitatkozás után ez lett az eredmény:

Pénz kell! Jól van. — Ki lesz adva bérbe a falu egy közös erdeje. Az veszi ki, aki tud érte 2.000 dinárt adni. Akadt is a módosabbak közül, aki ezt vállalta.

— A házhelyet a község ajándékozza. A munkaerő be lesz osztva, aki akar segíthet. A munkanapokat jegyzik, s az első ünnepek alkalmával fel fogják olvasni ki mennyit dolgozott. Az ifjúság készült egy előadásra, aminek a bevételét — könyvek helyett — a házra fordítják.

— No, s hogy sikerült az előadás, — kérdezte Julia, ki csak

úgy pirult örömében, mindezt hallva, s folyton oldalba lökdösött engem.

— Hallod, hallod, az én falum! Látod mit tudnak az enyimek?

— Az előadás? Az nagyon szép volt. Nagy nap volt az. Ünnepe. Két hónapig tartott míg betanulták a szindarabot. Mert hát napközben dolgoztunk mind. Csak este érték rá.

— Volt egy szindarab amiben Zlata játszotta a parasztlány szerepét. Nem engedik még a mi parasztjaink lányait a színpadra, mert félnek, hogy majd kinevetik őket. De bizony nem nevette ki senki, inkább tapsoltak neki, de még hogy! Az öregasszony a Jovó volt, s mivel a terhes asszony szerepét egy lány sem vállalta volna a Gyókot úgy felöltöztették, kitömték, hogy még az anyja sem ismert rá. De nagyszerűen játszott is az a hóbortos, az igaz. Oly büszkén tolta a hasát maga előtt, mint a menyecske az első gyerekekkel.

— Azután két verset is szavaltak. Az egyiknél még a bírónak is könny volt a szemében, a másikinál meg a tapsolás nem akart megállni!

— Mind nagyon meg voltunk elégedve. Csak a helyiség volt kicsi. Az iskolában csináltuk. Jöttek a negyedik faluból, sőt még a városból is az előadásra. Először a távoliak nézték végig, azután a helybeliek kerültek sorra. Én mondom nektek, ilyet még nem láttatok. Feketélett a ház az összegyűlt asszonyok ruhájától. A férfiak díszbe öltözve, mintha csak nagy ünnep lett volna. Összeszedtek az adományokból 2.237 dinárt. Egyik gazda homokot ajánlott föl, a másik szöveget...

Útközben egy nagy halom mészhez értünk.

— Ezt a meszet mi égettük, hat nap és hat éjjel kellett állandóan tüzelnünk. Hatan-nyolcan voltunk itt felváltva. Estefelé az egész fiatalság összejött itt, s a nótázás nem maradt abba éjfélig.

— És hogy oltottátok? — kérdezte társam.

— Csak széthúztuk küssé, hogy ha esik az eső oltsa el.

— Hát az esőre bíztátok a mészoltást? az ugyan bizonytalan, ha nincs elég eső, elég a mész, s hasznavehetetlen lesz.

— Igen, tudjuk ezt mi is, — de mikor víz még inni sincs elég? Mikor ember, gyerek, jószág szomjazik? Ha pocsolyából merítjük az ivóvizet, — akkor muszáj a mészoltást az esőre bízni. Vagy nem?...

— De látjátok azt a forrást? — s egy nem nagyon messze fekvő sziklára mutatott, mely mintha ketté lett volna hasítva, s hasadásából karvastagságú forrás bugyogott ki. — Ha azt majd ide vezetjük a falunkba közös munkával, akkor nem lesz többé szomjas se ember se jószág. Nem rég buggyant ki. Mérnök is volt itt, s azt mondta, hogy a víz nagyon jó, s lehet inni. De hogy ők ide vezessék ahhoz pénz kell, s a költségvetésben arra nincs. De nem baj. Majd megcsináljuk mi, csak egészség legyen!

Ahol egyetértés van — ott haladás is van. Ezt olvasta Pavle egy kis könyvben a télen, de így is van.

Igen, gondoltam magamban. Először egy kis olvasóköri, művelődési. Egy közös ház, ahol télen jó meleg van. Ahol mind ott-hon vannak. Olvashatnak, tanulhatnak. A paraszt, ha csak a földet túrja is, ismerni akarja az életet. S jobban akar élni, értelmesebben. Színdarabot akar látni. Mint egy tükörben, meglátni a saját életét, a saját kinlódását. Hogy fiai és lányai egy jobb és szebb életben tanuljanak hinni és készek legyenek érte harcolni is. Egy falu, ahol nem lesznek többé „megszólások”; a gyűlölködés a családok közt lassan ki fog veszni. Falu, amely megszólalt s nem akar többé elhallgatni. — Ami megindult s megállítani már nem lehet. Mert a gondolat, mely befészkelte magát az agyba, élni akar s fejlődni. Az ember — ember akar lenni, gondolkodó, művelt, értelmes, haladó ember, — s nem igavonó sötét agyú állat.

Ember, dolgozó, örökös gondban élők. Lesz-e eső? Megtelik-e majd hamarosan a gödör ivóvízzel, mely már majdnem kiszáradt, már csak a fenékén van egy kis sáros víz? Lesz-e buza, kukorica? Lesz-e szőlő, bor, melynek árértékén kenyérre való kukoricát lehet venni. Nem fog-e az egész évi munka kárba veszni?

Ember, tudatlan, egyszerű. Emberek, kik szeretnének békében élni. Megismerni az életet, a társadalmat, a világot. A földkerekséget, melyen születtünk s melyen élünk. Művelődni. Gondolkodni.

Mit is mondott Vidó az előbb? Hogy megérkeztünk, s az az épület ott a szikla tövében öregapó háza? Mintha hallanám, hogy komoly meggyőző hangján bizonygatja:

— Ha közös erővel felépíthetjük szép kultúrházunkat, idevezethetjük a vizet a faluba, megcsinálhatjuk az utat is le a hegyről az országútig. Hát mondjátok, van-e olyan akadály az életben amit mi közös akarattal, közös erővel meg nem dönt-hetnénk?...

— Nincs, nincs — mondja Júlia, — s a meghatottságtól könnyes szemei csillognak a sötétben...

Kaszás Katalin

Egy hajón, mely csendes tengeren kedvező szelekkel gyorsan halad célja felé, alig vesszük észre, hogy mozdul, míg a másik szélvészről hánnyatva, hullámról-hullámra emeltetik, s e hanyatás között csaknem egy helyen marad. Soha a haladást a mozgalom nagyságából nem ítéltetjük meg.

Nincs biztosabb mód a haladás félbeszakítására, mint midőn valaki azon ürügy alatt, hogy ezt gyorsabbá tegye, annyi tüzet rak a mozdony alá, míg a megfeszített gőzerő a katlant szétrepeszt. — A reakciónak ez a neme annyiival veszélyesebb, mert többnyire még népszerűséggel is jár és számos öntudatlan segédekre számíthat. (Br. Eötvös József)

A tananyag

Szeyerferr Ottó, irodalomtörténet-tanár úrnak ajánlom.

— Édes fiacskám, vajh mi szép is ez,
ez a mi óránk, az irodalom.
Gondolkoztál-e a nagy hazafin,
és a nagy költőn, Sándoron?

Tanár úr, én készültem, nagyon,
tanár úr én nagyon sokat tudok . . .
Én úgy magoltam, tanár úr, kérem:
szilveszterkor született, télen,
csavargott, éhes volt, lázadó lett.

Elég! Édes fiam, te nem tusz semmit:
Petőfi a zengő magyar pacsirta
és a legédesebb magyar sorokat
Petőfi Sándor írta.

Tanár úr! És az Apostol?!
— Nem tananyag, fiam. Aki
többet tanul a tananyagnál,
nem tud semmit. Ki volt Ady?

Az ifjúság volt, tanár úr, és a láz;
Ady Endre a lelkiismeret!
Édes fiam, te Ady Endrét,
akár Petőfit, nem ismered.
Tanár úr, én készültem . . . — Ugyan,
mit tudsz a kuruc költészetről?
Oh, én mind olvastam, beh keserű,
gyűlölködő, dacos, hites és magyar volt
— Fiam, maga túlsokat olvas,
tanulja inkább meg az anyagot.
Most megbukott, jegyezze jól meg:
a költők néha kócosak, vadak, —
de mindig szép simára fésült
és mindig szelíd az anyag,
a tananyag!

GÁL LÁSZLÓ

Sokszor fordul elő hogy oly korzakban, midőn az állam süllyed, a nép felsőbb osztályait és főkép a pénz arisztokráciát gyarapodni látjuk. A népek, főkép a földművelő osztályoknak sorsa az ország sorsával mindig együtt jár, ezért csak ezen osztályoknak jóléte képezi az állam egészséges állapotának biztos méréjét.

(Br. Eötvös József)

Ez a regék ősi népe . . .

(Az új lendületet vett magyar népismeret egyik legkiválóbb szakembere, Ortutay Gyula pompás összefoglaló munkát írt a paraszti élet változásáról, alkotásairól. Könyvének („Parasztágunk élete”) itt következő fejezete a magyar népmese kialakulásának társadalmi okait vizsgálja.)

... Valóban a „csodák népe“ ez. Szikkadt mezőkön kis kánászgyerek nótázik, a dohánycesomózáskor, kukoricafosztáskor, csőszkunyhó előtt meseszó hallatszik, a kis ablakokat színes szőttek takarják, az élet ünneplő eseményeit és a halál sötét pompáját tilalmak, varázsok, bonyolult szertartások, szokások fonják át. A kutatók csodálata mindezt az alkotásoknak szölt: a balladának, a dallamos finom és tiszta ivelésnek, hullámozó változatoknak, a mesék világának, a népművészet gazdagságának s a népi szokások primitív érdekességeinek. De kevesen csodálták az életet, amely sorsa ellenére maga fölé emelte ezeket az alkotásokat. Pedig a nagyobb csoda ez. Hajlandóak vagyunk néprajzi érdekességek és esztétikai élmények kedvéért megfélemezni a paraszti alkotókról s a paraszti hagyomány őreiről (a kettő sokszor egyet jelent!) s főképp arról, hogy ezek az alkotások milyen élet-helyzetben születtek s őrződtek meg a lejegyzés, lefénnyképezés, fonográf-hengerre-vétel idejéig. A paraszt kultúra alkotásai elválaszthatatlanul összefüggnek a parasztság társadalmi helyzetével és tudatosultságának paraszti fokával. A megrendítő ezekben az alkotásokban éppen az, hogy a paraszti lét gazdasági, társadalmi és kulturális magárahagyottságából, szigorú körülhatároltságából születtek. A paraszti alkotások szépségének, varázsának másik döbbenetesebb és monumentálisabb arca bontakozik ki előttünk ezeknek az összefüggéseknek ismeretében...

... Még jobban megvilágosodik előttünk ez az összefüggés, ha meséinket vizsgáljuk át ebből a szempontból. Gyűjtőutamon sohasem találtam gazdag paraszt mesélőre (pedig jó pár kötetre való mesét gyűjtöttem), mindig szegény parasztok voltak a mesélőim, pár holdas „gazda“ volt a magas határ. Nem tekinthető ez véletlennek, szorosan összefügg a paraszti társadalom osztály-szerkezeti kérdéseivel. A nagygazdához méltatlan s illetlen lenne, ha a mulattatásnak ezt a módját vállalná magára. A mesélés funkciója a szegényparaszti réteg kiválasztottjaié, kiknek megadatott a tehetség s társadalmi helyzetük, foglalkozásuk és mesélő kedvük között nincs ellentét... A mesealkotás és a megőrzés szorosan kapcsolódik a szegényparaszti osztályhoz. Meséinket szegényparasztságunk teremtette meg s őrizte napjainkig. Ezért könnyen érthető azután a paraszti mesékből sugárzó szociális élmény s a magasabbra törés forró vágya, a kötött és reményte-

len sorsból való elsóvárgás, meséik egyik fermentuma, egyik legalaptevőbb motívuma... A népmese mai pusztulásának okai nem abban rejlenek, mintha a parasztság egyeteme gazdaságilag olyan helyzetbe került volna, hogy a paraszti irodalomnak e primitív szépségeiről már könnyűszerrel lemondhatna. Távolról sem. Inkább a paraszti tudat egyre általánosabb racionalizásáról kell beszélnünk. A múlt század végének lázongásaitól kezdve, még a jobbágyparasztságban is tudatosultak létének alapvető problémái, ha azokat nem is látja a maguk igazi összefüggéseiben s egyelőre inkább az alázat magatartásával reagál. A munkásvándorlások mai formái, a világháború megrázkódtatásai, a városok extenzív hatása, az iskolázás általános volta: mind-mind okai a paraszti tudat újabb alakulásának. A népmese pedig elválaszthatatlanul kapcsolódik a régi paraszti társadalmi és kulturális szituációhoz, abból sarjadt, élete sem tarthat tovább...

... Érdekes élményem volt Balsán, Szabolcs megyében: az apa (hetvenötéves lehetett) különböző, a falujában megtörtént tehénrontásokat mesélt s a rontást elhárító, a rontást megbüntető varázssokat. Fia, aki a világháborút megjárta s már kijutott a paraszti szemléletnek ebből a szakaszából, egy ideig szegyenkezve s kellemetlenül hallgatta a történeteket, majd kissé ingerülten leintette az apját, hogy „ne untassa a tanár urat ezekkel a bolondságokkal, nem igaz ebből egy szó se!” Az öreg magából kikelve támadt neki s hitet tett, hogy saját szemeivel látta, hogy jött a rontó-asszony egy szál ingben, jajgatva, hogy ne sütögessek már (a tehén tőgye alá égő paraszt tartott a tudós juhász, az süttötte a rontót), kegyelmezzen az életének. Meg is mondta az asszony nevét. Nemcsak a két generáció szembenállásában kifejeződő változás, tudatátalakulás ténye volt tanulságos, hanem a mesélő öregnek teljes zavartalan benneélése ebben a régi szemléleti formában...

ORTUTAY GYULA

Az államhatalom bírálhatósága a polgárok államhűségének egyik legbiztosabb jele. A szólás és gyülekezési szabadság az elégedetlenség szerepe, de a szükséges javítások előfeltétele is. Egy kormány mindig többet tanulhat ellenfelei bírálatából, mint hívei dicséretéből. Ezt a bírálatot elfojtani végeredményben a kormány bukásának előkészítését jelenti.

(Laski H. Amerikai egyetemi tanár)

DEMOSTHENES:

Mint a jégverés . . .

(Részlet a híres, hazaszerető görög szónok, Demosthenes harmadik beszédéből II. Fülöp, makedon király ellen, aki erőszakkal, árulással, ígéretekkel egész Görögországot meghódította. A beszéd időszámításunk kezdete előtt 342-ben, vagyis 2280 évvel ezelőtt hangzott el.)

... Hogy Fülöp kezdetben szerény, kishataimú uralkodó volt és ereje irtózatosan megnőtt, hogy a görögök között bizalmatlanság, viszály uralkodik, ami lehetővé tette, hogy ez a kisember ilyen nagy legyen, hogy ennyit bekebelezhessen és hogy most készül az eddig megmaradottat is lenyelni, — minderről és más hasonló dolgokról, amiket még megemlíthetnék, nem fogok beszélni.

De, athéniek, látom azt, hogy az egész görög világ, veletek együtt átengedte neki a bíraskodást afölött, ami miatt eddig mi, görögök egymásközt torzsalkodtunk.

Azt tesz amit akar: a görögöket sorba legyöngíti, kifosztja és városaikat az első rohamra elfoglalja.

Ti hetvenhárom évig álltatok a hellének élén, huszonkilenc évig a spártaiak, a thébaiak is szert tettek bizonyos hatalomra. De se nektek, sem a thébaiaknak, sem a spártaiaknak sohasem engedték meg a görögök, hogy azt tegyetek, amit akartok. Távolról sem! Hanem, amikor úgy látszott, hogy ti, jobbanmondva az akkori athéniek igazságtalanságot követtek el, mindenki, még azok is, akiknek nem volt panaszuk, a megsértettekkel együtt hadba szálltak. Máskor meg, mikor a spártaiak uralkodtak és megkísérelték, hogy mértéken túl terjeszkedjenek, állami intézményeket szüntessenek meg, mindenki fegyvert ragadott, még azok is, akiknek ők nem is vétettek.

De minek szaporítsam tovább a szót? Hisz mi és a spártaiak mindig harcoltunk akkor, amikor úgy láttuk, hogy másokon esik igazságtalanság. Mindazok a bűnök és hibák, amiket a spártaiak harminc és elődeink hetven év előtt elkövettek, Athén polgárai, összehasonlíthatatlanul kisebbek, azoknál, amiket Fülöp ezalatt a rövid 13 év alatt, mióta meghatalmasodott, a görögök rovására elkövetett.

Nem hozom föl a harminckét thráciai várost, amelyeket állati módon lerombolt, annyira, hogy az arrajáró azt sem tudja megállapítani: laktak-e ott valaha emberek; nem beszélek arról sem, mennyi embert gyilkolt le Phocidában. Nem semmisítette-e meg Thesszáliában az állami intézményeket, pusztította el a városokat és az egész lakosságot nem juttatta-e rabsorsra?.. Nem írja-e leveleiben világosan: „Mindenkivel, akivel hallgatnak rám, békében élek”? És ezt nem azért írja, hogy tette ne váltaná. Ma Görögországra üt, azelőtt Ambráciára támadt, kezében tartja Elidát, Peloponezosz hatalmas városát, míg nemrég Magarára fente a fogát: sem a görög, sem a barbár földek nem tudják ezen ember telhetetlen étvágyait kielégíteni.

És mi görögök mindezt látjuk, halljuk és mégsem küldünk ebben

az ügyben követeket egymáshoz, nem is panaszkodunk, bár nagyon rosszul megy a sorsunk. Városokra tépődünk szét és tehetetlenek vagyunk bármi hasznosat és szükségeset cselekedni: hogy megegyezzünk és baráti, egymástsegítő közösségbe tömörüljünk, hanem nyugodtan nézzük ennek az embernek egyre félelmetesebb trjszkdését.

Azért, mert mindenki a másik halálára spekulál és senki sem törődik Görögország sorsával. Mert azt mindenki tudja, hogy ez az ember olyan mint a váltóláz, idejére támadja meg azt, aki azt hiszi, hogy a vesztélytől messze van.

És ha azelőtt mi egymás ellen vételtünk is valamit, ami nem volt helyes sőt elítélendő, de testvérek vagyunk és hajainkat magunk közt elintézhettük. De ez az ember nem görög, nincs semmiféle rokonságban velünk, mégcsak nem is egy tiszteletreméltó barbár ország fia, hanem sötét, macedoniai utonálló. És mégis. Nem rendezi-e ő az olimpiai játékokat, ezt az általános görög ünnepet, annak ellenére, hogy városainkat lerombolta és maga helyett rabszolgáit küldi, hogy az ünnepséget vezessék. Nem uralja-e zsoldosaival Thermopilét és Görögország összes utait... Nem írja-e elő a thesszáliaiaknak, hogyan rendezzék be államéletüket? És nem küldi-e zsoldosait Porthmosba, hogy a demokrata pártot kiüldözzék és Oreába, hogy Philisztideszt kényűrrá gyek?

A görögök mindezt látják és türik, mintha jégverés lenne, mindegyik csak a maga bőrét akarja menteni és ellenállásra senki se gondol. És nemcsak hogy az erőszakkal senkisé is áll szembe, hanem az igazságtalanságok ellen mégcsak nem is védekezik... Nem ő támadta-e meg a korinthuszi városokat, nem ő az, aki elfoglalva Naupaktoszt megesködött, hogy azt, az Etoliaknak átengedi? Nem vette el a thebaiaktól Ehint erőszakkal? És nem támadja-e most tegnapi szövetségését Bizáncot? Nem tartja kezében Chardiát, legnagyobb városunkat Chersoneszoszban? Mindannyian túrjuk ezt és mégis ingadozunk, hidegen nézzük mindezt és bizalmatlanul csak a szomszédainkra fekin-tünk, nem pedig arra, aki az igazságtalanságok eme sorozatát rajtunk elköveti? Háttha ő már most ilyen kegyelenül bánik velünk, mit gondoltok, mit csinál, ha majd lassan mindannyiunk fölött urrá lesz?.

Világszemle

**„Repül a nehéz kő, ki tudja hol áll meg,
Ki tudja hol áll meg, s kit hogyan talál meg?”**

Arany János

A világpolitikusok által békeévnnek jósolt 1938-as esztendő alaposan próbára tette az emberek idegeit. Márciusban az osztrák tragédia szemanui voltunk, májusban „csak percek választottak el bennünket a háborútól“, a nyáron csak fokozódott a várakozás-teljes izgalom, amit nagy viharok előtt lehet érezni, szeptemberben pedig teljes erővel tört ki a válság amelyhez fogható a világháború óta nem volt. Valahogy mindez hasonlít azokhoz a

mozi hőskorában mesterségesen, üzleti számítással hosszúra nyújtott filmekhez, amelyek 10—11 folytatáson keresztül tartották izgalomban a nézőt azzal, hogy minden előadás végén a főhős élete csak egy hajszálon függött, vagy legalább is egy sziklatömbből kinyúló faágon, amelybe az utolsó pillanatban sikerült félkézzel belekapaszkodnia. Minden előadás a kritikus helyzet tisztázásával kezdődött, hogy annál nagyobb bonyodalmakkal dobogtassa meg a gyenge idegzetű néző szívét. És csodálatos, a főszereplő (most majdnem békét írtam) a csunya rossz emberek állandó eselvetései és támadásai ellenére, egy-két sérüléstől eltekintve mindig épen, egészségesen kerül ki a kavarodásokból. Vannak rosszképű, bajúszos emberek, akiknek hajuk a szemükbe lóg, vagy nagypofacsontú, kopaszra borotvált, tagbaszakadt utonállók, akik mindig ármánykodnak és hol revolvereket, hol pedig ágyúkat töltögetnek, hogy a békésen dolgozó embereket rémítgessék és vannak jószágosképű öreg bácsik, aki puska helyett esernyőt hordanak magukkal, hogy ezzel is bizonygassák békés szándékukat és akik jótanácsal, csendes rábeszéléssel mindig elsímítják a viszályokat és megmentik a zavart helyzetet. És a néző a sötétben ilyenkor mindig tapsol. Hálás a lógóshajúnak és az útonállónak, hogy olyan kellemes izgalomba hozta -s hálás a jószágos öregnek, aki megint mindent rendbehozott. Előadás után a jó polgár, amikor ágyba fekszik félálomban újra magaelé idézgeti a lepergett játék egy-egy izgalmasabb részét, hogy még egyszer átélvezze a kellemes, bizsergető izgalommal járó, csodás kalandokat és bűvészmutatványokat — arra nem is gondol, hogy a jószágos öreg, meg a rosszak mögött ott áll a rendező, aki játék közben idegesen ráncigálja a kulisszák mögött egyiket is, másikat is, aki ingújjra vetkőzve káromkodik és izzad, hogy a jólsikerült mutatványokért járó pénz zsebre vagja. Arra talán nem is illik gondolni, hogy a jó öreg, meg a rosszak ez egyes nagy jelenetek előtt összebeszéltek, hogy játékukat összhangba hozzák a nagyobb hatás kedvéért. Ez kiábrándító és csunya dolog lenne.

És a hepiendnek, aminek, mint minden hepiendnek egy kis keserű mellékíze is van, — mert hisz ami egyiknek jó, a másiknak rossz — sok minden csunya dolgot elfeledtet ugyan, de lassan, ahogy a való élet szürkesége körül fogja, elkopik, megfakul és nem is olyan nagy idő múlva értéktelen, üres griccsnek számít. A komédiák mögött pedig újból feltolakszik a ma égető kérdéseivel, szürke kis életek félénk remegésével, a bizonytalanok és a sötétben hallgatók didergésével.

Az emberek nagy többsége szereti az igazságot, örül a jó győzelmiének és szeretettel rajong a békén. És a rendezők ügyesen használták ki ezt akkor, amikor először veszélybesodorták, majd pedig megmentették Európa békéjét. Hogy a kegyetlen játék közben értékek pusztultak el, olyan értékek, amelyeknek hiánya talán soha — vagy legalább is pillanatnyilag úgy tűnik, hogy sohasem pótolható, arra csak a lelkesen végigtapsolt előadás után jöttek rá a nézők.

És most ott vagyunk, hogy újból kezddhetjük az egészet, újabb izgalmakkal teli napokat kell átvergődnünk és még bizonytalanabb a jövőnk.

A látszat-béke csak újabb súlyos, megoldatlan kérdéseket vetett felszínre. Olyan ellentétek váltak láthatóvá, amelyek azelőtt csak lappangva húzódtak meg az események háttérében. A kirajzolt határok mögött ezer és ezer ember egzisztenciája fölborult, határokon kívül pedig, eddig még ismeretlen érdekek néznek egymással vesztett farkasszemet.

Az új Európa-rendezés nem hozta meg a sokak által kívánt eredményt. A békét várók csak még zavarosabb helyzetbe kerültek. A nagytőke egységes blokkja kialakulóban van ugyan a bolsevizmus vélt fészke a Szovjetunió ellen, de az egyre tornyosuló belső ellentétek mind messzebbre tolják ki ennek megvalósulását.

A müncheni egyezményvel győző reakció Európaszerte érezteti hatását, ami a békeszerződésben résztvevő hatalmak újabb belpolitikájában nyer leginkább kifejezést, de a belső ellenálláson kívül még elintézésre vár a nemzetközi nagytőkének az egész világot át — meg átszövő érdekszállainak kibogózása, rendezése.

Mialatt Csehszlovákiában az áruló reakció győzelmi torát üli, az egész államgépezetet lassan, de biztosan a német imperializmus szekerébe fogják. A cseh agrárpárt, mely képes volt az ország épségét feláldozni azért, hogy anyagi érdekei hathatósabban érvényesüljenek, a „rendezés“ során megint átvette a hatalmat. Csehszlovákia iskolapéldája annak, hogy az állandóan dolgozó reakció milyen eszközöket képes felhasználni, a demokratikus belső erők letörésére. Tudott dolog az, hogy a cseh agrárpárt élezte ki a végletekig elnyomó kisebbségi politikájával a szudétakérdést, hogy azután a veszély idején a demokráciák részéről önként felajánlott segítséget tömegei előtt elhallgassa és lépésről lépésre engedményeket tegyen a fasizmusnak. A fináncsőke nem először és nem utoljára nyúl ilyen eszközökhöz, hogy érdekei védelmében idegen segítséghez folyamodjék saját népe ellen.

Ma Beránék elérték azt, hogy a németek bekérlik a cseh kormány tagjainak származásáról szóló adatokat, hogy ellenőrizhessék árja mivoltukat. Csehország végleges gyarmatosítása egyre erősebb iramban folyik. Ujabbban egy Breslauból Bécsbe vezető műutat építenek, természetesen cseh területen keresztül, mivel így a legrövidebb. Az út német pénzen épül, német szakemberek vezetésével, német munkásokkal és Németország tulajdonát fogja képezni. Külön megállapodásokat kötnek az egyes útkeresztelések forgalmának szabályozására. (Csehek csak útlevéllel léphetnek az útra.) Így azután Csehország szívében lesz egy német földszáv, mely az országot két részre osztja és amelyen német csapatok fognak átmasírozni.

A terjeszkedő germán imperializmus szükségképen újabb védblokkot hívott életre. És míg egyrészt Németország Csehországot teljesen gleichschaltolja. Lengyelország és Magyarország min-

den erejükkel azon dolgoznak, hogy egységes tömböt állítsanak a kelet felé törtető porosz eszima elé.

Ruszinszko kérdésében — úgy látszik — egyelőre a német erő győzött és a közös lengyel-magyar határt Mussolini beleegyezésével a tengely levéteti a napirendről. Lengyelország azonban keleti szomszédjához siet, hogy alkalomadtán kiépítsen maga mögött egy biztos bázist a nyugatról fenyegető veszéllyel szemben.

Az utólagos határkiigazítások és a németeknek Dévénybe való behatolása a külpolitikai orientáció sürgős revízióját váltotta ki Magyarországon is. A hirtelen kitört és nagy horderejű kormányválság egész sorát váltotta le az eddig szerepelt politikusoknak, ami mögött egy külpolitikai irányváltozás húzódik meg. A sok győzelem sok veszélyt is hordoz magában és a magyar politikusok jobbnak látták a göbbelszi vonalat Mussolini kevésbé veszélyeztető támogatásával felcserélni.

De a kis államoknak ez a védekező mozdulata észlelhető más dunai országoknál is. Károly román király londoni látogatása szintén ennek jegyében állott. Romániában már véresebb következménnyel járt a politikai átmenet, mint Magyarországon. Az angol kölcson mellett valószínűleg hathatós támogatást is biztosított országa részére és nem véletlen, hogy épp ezekben a napokban játszódik le a leszámolás a régi és az új politikai irányok között. Codreanu és idegen pénzen szervezett bandájának kivégzése tragikómikus példája egy eddig ingadozó és irány nélküli kormányzatnak, amely kénytelen germanofil beállitottsága mellett ilyen erős eszközökhöz nyúlui, hogy éppen a náci hatást nyomhassa el. Maga az eltávolítás is jellemző. Codreanu és társai hitleri módszerekkel dolgoztak és Göring receptjével távoztak el az élők világából. A „szökés közbeni agyonlövetség“ egy kis szépség-hiba ugyan, de maga az eltávolítás ténye csak hasznára válik az országnak.

A középeurópai kisállamok lekötése mellett Chamberlain Nyugaton tovább folytatja átesoportosító politikáját. A német követelések sikerei után, a tengelytársnak, Olaszországnak is jár valami részesedés. Az Európa-rendezés újabb feladata a spanyol kérdés elintézése lenne, ami azonban nagyon sok nehézségbe ütközik. Párisi látogatásának tervbevevett programja meghiusult, vagy csak nagyon kis részben valósult meg. A francia demokrácia ugyanis nem hajlandó egykönnyen lemondani eddig elért eredményeiről. A belpolitikai válság miatt lehetetlen volt elfogadtatni Franciaországgal Francó hadviselőfélként való elismerését. A francia nép nem volt hajlandó a chamberlaini módszereket minden feltétel nélkül átvenni. A reakció élesedésére hatalmas, szervezett ellenállást tanusított. Az új munkatörvények és pénzügyi rendeletek amik csak bevezetést jelentettek volna egy erős, jobboldali, népfrentellenes kormányzathoz, a szakszervezeti munkásság tömegsztrájkjához vezetett. A kormány minden erejét latbavetette, hogy ezt a mozgalmat meghiusítsa és a legszigorúbb, diktatórikus eszközökkel igyekezett a sztrájkot meghiusítani. Ez, részben a Fran-

ciaországban eddig szokatlan eszközök igénybevételével, sikerült is neki. Jórészt azonban a szakszervezeti vezetőség megalkuvó szárnyának köszönheti ezt, amely folytonos tárgyalásaival halogatta az általános sztrájk kimondását akkor is, amikor a munkásság javarésze már minden központi irányítás nélkül abbahagyta a munkát. Mindamellett, hogy a mozgalom teljes mértékben nem érte el célját, rövid időre sikerült megakadályozni a kormány még reakciósabb intézkedéseit és egyben megmutatta, hogy a francia nép nem fogadja el minden feltétel nélkül a kívülről jött, neki idegen diktátumokat.

Eppen ezért volt kénytelen Daladier más, már eddig is bevált eszközökhöz nyúlni. Régi recept ugyanis az, hogyha a belpolitika csődöt mond, egy jól előkészített külpolitikai nyomással lehet még segíteni.

A müncheni program legkényesebb pontja Francó elismerése. Különösen kényes ez Franciaországban, ahol már közvetlen érdekeket érint. Chamberlain nem volt képes egyszerű látogatás keretében az ügyet elintézni és Daladiernek ugyancsak meggyűlt a baja a munkássággal. Jön tehát egy „váratlan” olasz támadás. „Korzikai, Nizza, Tunisz” ordítják Rómában a feketeingesek betanított szavalókórusai és megkezdődik egy újabb diplomáciai szemfényvesztés. Anglia valószínűleg megint a jóbarát szerepét vállalja magára, aki majd igyekszik a lehető legjobb megoldást megtalálni és ez több mint valószínű Francó elismerése lesz.

A benemavatkozási komédia kísérlet egy éppen önmagára ébredt demokrácia megfojtására. Ez a kísérlet most méltó befejezést nyer majd. A lázadó fasisztákat eddig is támogatták, most azonban nyíltan lehet fegyvereket és hadiszereket, pénzt adni, hogy Spanyolországot belekapcsolhassák a demokrácia ellen épülő blokkba. Mindez fokozatosan és tervszerűen megy anélkül, hogy az érdekelt népet erről megkérdeznék.

Szántó Árpád

Figyelő

A világ fegyverben

„A háború előtt folyt le a következő párbeszéd egy ausztriai és egy szerbiai szerb között:

Ausztriai: Alig tudunk valamit Szerbiáról, mert a leveleket, újságokat cenzurázzák. Tudnál-e valami tanácsot adni?

Szerbiai: Olvassátok a „Neue Freie Presse”-t. Ha az támadja Szerbiát, akkor jegyezd meg, ott minden rendben van. De ha di-eséri, akkor Beográdban baj van.”

Mig Göbbels dirigált, sajtója Chamberlaint és Daladiert az egész magasztalja, addig a radikálszocialista párt balszárnyának egyik vezető, Cott Pierret élesen támadja. A támadás oka nem az, hogy Cott

nem egyezik Daladier külpolitikájával, mert van még a francia parlamentnek jó néhány tagja, akik nála élesebben támadják. Az igazi ok az, hogy Cott volt a legjobb francia légügyi miniszter és minden erejével azon dolgozott, hogy a francia légvédelmet minél jobban tökéletesítse.

A párizsi L'Oeuvre-ben „Légi harc“ címmel írt cikkében fontos adatokat közölt a cseh kérdésben érdekelt hatalmak légi erejéről. Számbeli adatokat érthető okoknál fogva nem adhatott, hanem a harci erőket vonultatta fel úgy, hogy a többi államokat százalékos alapon Franciaországhoz hasonlította. Azonkívül a Szovjet európai légiflottájának felét vette csak, míg az ázsiait a számításból teljesen kihagyta. Ezen adatok alapján a következő képet kapjuk:

Franciaország	100	Németország	220
Anglia	100	Olaszország	100
Csehszlovákia	30		
S. S. S. R.	170		
Összesen :	400	Összesen :	320

A fenti számok megítélésénél — írja Cott — tekintetbe kell venni azt, hogy míg Német- és Olaszország repülőgép-termelésüket a maximumig kifejlesztették, Anglia csak most kezdte repülőgép-iparának kiépítését. Amellett háború esetén Német- és Olaszország nyersanyaghiány miatt nehézségekbe kerülnének, Kanada és Amerika pedig Angliát kész repülőgépekkel kényelmesen elláthatnák.

Míg Cott, mint volt miniszter számbeli adatokat nem adhatott, hanem csak viszonylagosokat, addig a brüsszeli „Korszellem“ f. é. szept. 26-i száma részletes adatokkal szolgál nemcsak a repülőgépekről, de a hadihajókról is.

Ezen lap szerint a helyzet a következő volt:

	Repülőgépek darab	Hadihajók tonna
Franciaország	3.400	641.449
Anglia	3.450	1,758.588
Csehszlovákia	900	— —
S. S. S. R.	4.700	296.258
Összesen :	12.450	2,696.295
	Repülőgépek darab	Hadihajók tonna
Németország	2.523	443.551
Olaszország	4.100	544.133
Összesen :	6.623	987.684

Soha senki sem vitatta, hogy a háborús tengely hadifelkészültsége a szövetséges hatalmakénál mindig alacsonyabb volt. A pontosaknak

tekinthető fenti kimutatásokból kitűnik, hogy a támadó „tengely” a Müncheni egyezmény aláírásakor jóval kisebb erővel rendelkezett, mint a másik tárgyaló fél. Ebből az következik, hogy nem a fegyverkezés foka, annak elégtelensége, kényszerítette Chamberlaint és Daladiert a müncheni kapitulációra, hanem azok az okok, amelyekről előző számunkban írtunk.

Hajdu Vilmos

A lengyel logika

A varsói „Náció”-ban Levitzky Dimitrije cikket írt a lengyelországi kisebbségekről: Egyes részleteket ebből a cikkből a lyublyanai „Ponedeljski Slovenec” is átvett. Alábbi adataink innen származnak

Lengyelország összlakossága 32. millió 100 ezer lélek, ebből 17 millió 350 ezer, vagyis 54 és fél százalék a lengyel. A többi nemzetiségek megoszlása a következő:

Ukrán	7,000.000	Litván	300.000
Zsidó	3,050.000	Cseh és szlovák	40.000
Fehérorosz	2,000.000	Egyéb	660.000
Német	1,700.000	Összesen :	14,750.000

A lengyel „Čas” október 2.-án írja: „Most kisebbségi kérdés van napirenden. Tessen elfoglalása szívünk óhaja volt és a testvéreinkkel szemben vállalt kötelezettség teljesítése. A közös lengyel-magyar határ államéletünk elsőrangú érdeke. A szudéta-vidék Németországhoz való csatolása nemzeti szükség volt és minden tekintetben megokolt, de a Reich ezáltal mérhetetlenül megerősödött és Európának ebben a részében az egyensúly felbomlott. Ez csak úgy hozható helyre, ha Lengyel és Magyarország közös határ által megerősödik.”

Az államérek a külpolitikában meglehetősen kellemetlen érv. Ugyanerre hivatkoztak II. Katalin, Mária Terézia és I. Frigyes, mikor annakidején Lengyelországot egymásközt felosztották. Ami a szív óhaját illeti, amelynek hívó szavára cselekedtek a lengyelek akkor, mikor Tessenről volt szó, ha a lengyel fasiszta generálisok logikusak lennének, teljesíteniök kéne saját kisebbségeik kívánságát is, amikor azok a nemzeti államaikkal való egyesülésüket kérik. (Itt a tények a következő képet mutatják: az utolsó 5 év alatt bezártak 400 orosz és lengyelcsináltak 2166 iskolát).

A lengyel feudális tábornokok imperializmusa kétféle logikával dolgozik. A nemzeti érv alapján idegen területeket követelnek, de ugyanakkor Lengyelországban van ma az egész világon a legtöbb kisebbség olyan járom alatt, amit csak talán az olaszországi szlávok és németek példátlan elnyomatása mül felül.

Takács Gábor

Ajándék elvétele, szabadság letétele.

Nem mindig tollal, gyakran fegyverrel írják a törvényt

Akkor szokja meg a hal a horgot mikor lenyeli

(magyar közmondások)

„Ifju Erdély“ c. református ifjúsági szemle e. é. októberi számában jelent meg az alábbi érdekes ismertetés.

FINN-UGOR ROKONAINK.

Legközelebbi rokonaink a vogulok és osztjákok. A vogulok az Ural hegység és az Ob alsó folyása közti területen laknak. Számuk 1926-ban mindössze 5.700. akik közül ötszázan már nem beszélnek az anyanyelvükön. Szétszórtnak élnek, egész kezdődleges műveltségi szinten. Vadászat és halászat a főfoglalkozásuk, de egyrésztük az állattenyésztést is űzi. Értékes népművészeti és az erőszakos tértítés ellenére is, vallásuk ma is pogány. A Szovjet iszlámot építettett nekik és gyermekeiket vogul nyelven igyekszik taníttatni, vogul tankönyvekből, amire a cári Oroszország idejében sohasem volt példa.

Az osztjákok észak-nyugat Szibériában élnek számuk kb. 18.000. Hatalmas területen és több csoportra szakadozva élnek ők is. Külső és belső életformájuk nagyon hasonlít a vogulokéhoz. Ők is rénszarvas-tenyésztés, halászó-vadászó életmóddal és gazdálkodással tartják fenn magukat. Népköltészetük, amely évszázadok szellemi és leki örökségét őrizi, nagyon gazdag és a világ néprajzi irodalmában egyetemesen ismert. Népi porlódásuk oka a hirtelen rájuk szakadt civilizációban rejlik, amely kiforgatta őket régi közösségi életükből és elvitte hozzájuk az alkoholt, amely nem csak a férfiakat, hanem a nőket és gyermekeket is rabszolgákká aljasította. A déli vidékeken nagyon oroszosodnak. Sok a vegyes házasság. Most öröndetes fordulat állott be az életükben, mert a Szovjet nekik is műveltségi autonómiát adott, ami átsegítette őket a sötét katasztrófa közvetlen veszélyén és most öntudatra ébredtem kezdenek szervezkedni, művelődni hagyományos népi műveltségük egészséges alapjain. Az ezutáni népek oldálági rokonaink és az u. n. permi finnugorság gyűjtő neve alá tartoznak.

A zürjének az európai Oroszország északkeleti részében élnek, számukat az 1926-ik évi Szovjet népszámlálás 320.000-re becsüli. Rengeteget szenvedtek az oroszoktól, századokon át húzták az orosz igát, anélkül azonban, hogy multjukat elfelejtették, nemzeti öntudatukat elvesztették és anyanyelvüket elhagyták volna, sőt az oroszok többször kénytelenek voltak megállapítani, hogy a vegyes lakosságú területen élő zürjének megtanulják ugyan boldogulásukat elősegítő orosz, ellenben szívósan ragaszkodnak anyanyelvükhöz, viszont az oroszok gyakran teljesen elzürjéneseznek. Ime a népi hősiességnek egy szép példája. Földművelők és állattenyésztők. Feljlett mezőgazdaságuk van, de emellett mindnyájan a közös ősi foglalkozást, a vadászatot is űzik. Nagyon szeretnek tanulni és több zürjén küzdötte fel magát híres orosz tudóssá, akik közül senki sem feledkezett meg származásáról, hanem az orosz hatóságok bizalmatlankodása, akadékoskodása ellenére is szóval, tettel és tettel igyekeznek népük önérzetét, hitét ében tartani és műveltségük színvonalát emelni. 1921-ben önkormányzatot kaptak a Szovjettől, aminek következtében a négy osztályos népiskolák egész sorát építették föl, de nyitottak középiskolákat, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi szakiskolát is, valamint egy tanító és egy tanárképzőt is, amivel minket is fölülmúltak, mert nekünk bizony nincs tanárképző.

intézetünk. A zürjének a finnugor népcsalád egyik legagyobb réményekre jogosító tagja.

A votjákok a Káma folyó táján élnek és számuk 1926-ban 508.000 lélek. Éppen annyit szenvedtek, mint minden finnugor nép, de az általános, oroszok miatti szenvedésekhez náluk a tatárok miatti szenvedés is hozzájárul. Földműveléssel foglalkozó nagyon dolgos és takarékos nép. Az ősi foglalkozási ágak közül ma is úzik a halászatot és méhészkedést. Műveltség tekintetében a zürjénekhez hasonlíthatók. Mindkettőjüknek nagyon gazdag a népköltészete, amelynek népi öntudatukat is köszönhetik. Az 1820-ban megkapott önkormányzat nyomán szunyadó népi erők pezsgő és gazdag szellemi életet eredményeztek, amely ma is tart s aminek eredményeként ma már nagyon szép irodalmuk és néprajztudományuk is van.

A cseremiszek a Volgától északnyugatra és északkeletre egymástól elkülönítve két nagyobb csoportban élnek. 1921-ben 425.000 volt a számuk, amiből az önkormányzati területen csak 248.000 ember él. A kívülmaradtak nemsokáig lesznek képesek ellenállani a tatár-baskir művelődés beolvasztó hatásának. Földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. Amióta Szovjetoroszországban élnek, lázasan építik nemzeti szellemű és nyelvű műveltségüket. Háromszázhusz elemi iskolájuk van, amelyben 20.000 gyermek részesül oktatásban. Napilapjaik és múzeumaik vannak, sőt megszervezték a népi műveltségük gyűjtését is, amelyben nemzeti jövőjük zálogát látják.

A mordvinok a Volga nyugati és keleti oldalán a Voltjákoktól délre élnek Finnugor rokonaink közül, akik orosz területen élnek, ők a legnagyobb számú nép. 1926-ban 1.267.000 volt a számuk. Népi fennmaradásuk nagy elszórtaságuk miatt nincs biztosítva.

A lappok Ősidők óta Európa északnyugati szélén laknak. Kb. 32.000-en vannak, főleg rénszarvas tenyésztéssel foglalkoznak, csordáikkal együtt vándorolnak. Az idegenek megcsodálják meglepő szívóságukat, gyorsaságukat s gyengének látszó szervezetük hihetetlen teljesítő képességét. Közöséges eljárás náluk, hogy a szarvast és farkast sítalpon adig üldözik, míg az kimerülten össze nem rogy előttük.

A finnek. 1249.-től 1809.-ig, tehát majdnem 600 évig éltek svéd uralom alatt, több mint 100 évig az oroszok alattvalói anélkül, hogy elvesztették volna nemzetiségüket. Nemzetiségük megőrzője a dallamos finn nyelv volt, amely nálunk is a parasztság őrzött meg híven. Ezen a nyelven énekelték a világ egyik legcsodálatosabb naiv époszát a Kalevalát, amelyet 1910-ig 14 idegen nyelvre fordítottak.

Van néhány olyan rokonunk is, akikről csak a szaktudósok tudnak. Ilyenek a vepszék, akik összesen 30.000-en, és a votók, akik csak 500-an vannak.

A livek ma már alig vannak 1.500-an. Utolsó nagy nyomorúságuk, a világháborúban történt, amikor az orosz hadvezetőség lakóhelyükről kitelepítette őket. Főként halászatot és hajózással foglalkoznak. Töredékük ma lettországi kisebbség. Érdekes, hogy ez a 12 tengerparti faucskában élő néptöredék, milyen görcsösen ragaszkodik lenézett „lőnyelv”-nek csúfolt ősi kincséhez, anyanyelvéhez, önérzetes hittel hír-

detve: „Liv vagyok, Liv maradok”. Szomorú multjukban és jelenükben ez a hősies hitvallás az, amiért őket legtöbbször becsüljük.

A finneken kívül az esztiek az a másik nép, amely tekintélyes műveltséget teremtett magának és megőrizte nemzetiségét 7 évszázad embertelen elnyomása alatt is. De a szenvedések nem törték őket meg és nyelvükből népi egyéniségükből, nem vetköztették őket ki. Műveltségüknek a népi műveltség az alapja.

DÁNIEL ISTVÁN

Szemelvények

Az „*Observatore Romano*” (A Vatikán hivatalos lapja) október 14-iki számában a következőket olvassuk: „A katolikus ifjúságnak a Szt. István katedrálisban megtartott gyűlésén Innitzer hercegérsek kitartásra buzdította az ifjúságot. A templomból kijövet az ifjúság (kb. 6000-en) éltette Innitzert. Erre a hitleristák „a mi hitünk Németország, vesszen Innitzer!” kiáltással feleltek. A katolikus ifjúság a kihívásra nem reagált. Az S. A. terroristái később kövekkel támadtak az érseki palotára és követelték az érsek gyűjtőtáborba való toloncolását.

Másnap október 8-án este a tüntetés megismétlődött. Az ablakokat bevették. A „népharag” megnyilvánulását a rendőrség nem akadályozta meg. A tüntetők a kapukat fölfeszítették és betörték az épületbe. Hogy a szentségtörést megakadályozza a prlátus lenyelte a szent ostyát, mielőtt még a tüntetők, akik odaértükben elvertek egy papot, a kápolnába jutottak volna. A hitleristák szétverték egy szobrot, széttörték egy keresztet; A következő tárgyak eltűntek: a bíbor palást, a kardinális gyűrű és egy mellkereszt. Széttörték az egész berendezést, a művészi értékű képeket. Az egyik titkárt le akarták dobni az emeletről az uccára. Csak a békésebb elemek közbelépése mentette meg. A rendőrség körülbelül háromnegyed óra múlva jelent meg,

de senkit nem tartóztattak le. A tüntetők a „Deutschland, Deutschland über alles”-t énekelve oszlottak szét. Ezek után Bűrckel, Ausztria helytartója, éles intézkedéseket helyezett kilátásba a papság, a csehek és a zsidók ellen, akik szerinte a tüntetés egyedüli okai voltak.”

Napred, list za narod, Beograd.
„A népszabadságoknak is megvan a maguk külső és belső ellenségeik. Háborúban a katonai, békében a polgári bátorság védi őket. És ahogy a csataterőről való megfutamodás, vagy a fegyverletétel árulást jelentenek, ugyanúgy a polgári bátorság hiánya a hazánk erkölcsi árulásával egyenlő. A hazát nemcsak fegyverrel védhetjük, de férfiúi szóval és határozottsággal is.

Ha a katonáival hasonlítjuk össze a polgári bátorság magasabb fokú erény. A háborúban a veszedelem közvetlenül fenyeget. Az ember fegyverrel áll a poszton és mindenkinek, aki körülötte van, fegyver van a kezében. Ott van a fölöttes és paracsait végre kell hajtani, mert a hadi-törvények körülmények között a merészség célszerű is. Békében azonban látszólag közvetlen veszély nem fenyeget. Az ember csövedül rendelkezni saját lépéseit fölött. Egyszerűen tőle függ, hogy jogaikat védi-e és hogyan védi. A politikai kötelességek nem teljesítése, vagy rosszul teljesíté-

se, semmiféle kézzel fogható büntetéssel nem jár. Sőt, sokszor jutalomban is részesül, míg a politikai gerincességet gyakran üldözik.

Tudjuk, hogy a polgári bátorságnak meg vannak a maga társadalmi előfeltételei. Az anyagilag független ember bátrabb lehet annál a szegénynél, akinek megélhetése a hatalmon levők akaratától függ. Ezt az erényt könnyebb olyan államban gyakorolni, ahol jogrend van, mint az olyan társadalomban, ahol az állami végrehajtószervek a közvélemény szavát elfojtják. A polgári bátorságot az erős társadalmi szervezetek támogatják, míg a szervetlen és fejletlen közösség elvonja erejét. A jóban különben könnyű jónak lenni. Az igazi polgári bátorság a nehézségekkel és kísértésekkel párhuzamosan nő és ez az erkölcsi erő, amely egy nép nagyságát jeleníti.

Ahogy valamely nép a csatátelen elvesztheti szabadságát, ugyanugy elvesztheti azt, ha békében a politikai erőszakkal szemben közömbös, vagy gyöngé marad. Ezért nem elég, ha az országot fenyegető veszély felett kezünkkel lemondóan legyintünk. A fontos és döntő pillanatokban határozott tett válik szükségessé. Időről-időre a rosszban is meg kell állni hegyünket. Mint minden javat, a szabadságot is esetről-esetre védeni kell. A szabadság ára békében a polgári bátorság. És ha ezt idejében nem mutatjuk ki, később vérrel kell fizetnünk."

Seljačko kolo Zagreb. „Na engadjük meg, hogy a fájdalom rajtunk urrá legyen. Nem lágyítjuk meg vele azokat, akik ellenünk vétkesek, de saját ellenállásunkat ássuk alá. Szorítsuk össze fogunk és az igazságtalanság okozta elkeseredésből merítsük azt az erkölcsi erőt, amely, ha eljön az idő, az ütésnek ellenállhatatlan lendületet ad. És ez az idő eljön, mert addig jár a korszak a kútra míg el nem törik, — tartja a közmondás."

„Sokan nem tudják, hogy a földművesek vám fejében az ekére kilónként 5. dinárt fizetnek. Ez azt jelenti, hogy egy 60 kilós eke után 300 dinár vámot fizet a paraszt. Továbbá 1 meter cementért, amit nálunk gyártanak 70—80.— dinárt fizetünk és ugyanezt a cementet Délafrikába szállítva a jugoszláviai gyárak 25—30.— dinárért adják el."

A Népszövetség katonai évkönyve szerint ma 30%-kal több ember áll fegyverben, mint 1914-ben. Ugyancsak a közlöny a világ 64 fő államára vonatkozólag a hadikiadásokat milliárd aranydollárokban a következőképp tünteti föl:

1913	2 és fél
1935	5
1937	7

Ebből a hét milliárdból Európára 4 és fél esik.

Krónika

Tollerhez az ismertnevű német íróhoz, akit Hitler állampolgárságától megfosztott, az angol külügyi hivatal levelet intézett. A levélben a külügyminiszter rokon-szenvéről biztosítja Tollert, aki nek kezdeményezésére a Spanyolország polgári lakosságát segítő nemzeti bizottság megalakult. Toller hiszi, hogy az akcióhoz Roosevelt, az Egyesült Államok elnöke is csatlakozik. A segélyezés orvosság és más szükségelti cikkek küldése alakjában történik. Toller kijelentette, hogy a kanterberi, joriki és velszi érsok is teljes erejükkel a bizottság mellé állnak, azonkívül a svéd, norvég, dán és az újzealandi kormány is megígérték segítségüket.

*

Chamberlain az Alsóházban teljes komolysággal kijelentette, hogy a müncheni határozat a demokrácia győzelmét jelenti.

*

A szlovák kormány uralmi jel-szava: „Egy Isten, egy párt, egy nép“.

*

Francó a lázadó generális kijelentette, hogy a köztársaságiakkal nem akar jegyverszűnetet mert azok Negrinnel az élükön földiezték a háborút és ezért az ő lelükön szárad a sok millió spanyol halála.

*

A japán kormány szerint Csan-Kaj-Sek Kína elsőszámú közellen-sége.

*

A szabadság addig fog veszélyben forogni amíg nem leszünk készek arra, hogy megvédjük. („Daily Telegraph“).

*

...A viszonyok között mind-aniunk jövedelme megkisebbedett. De senkise vonja le ebből azt a következtetést, hogy jobb lenne ha semmi féle jövedelmünk nem volna. Ha a mi eddigi szabadságunk kisebb lett ebből ne következtessünk arra se dühtől se más érzésektől vezetve, hogy jobb lenne ha semmiféle szabadságunk nem volna és ne mondjunk le arról amit tőlünk senki sem követel. (F. Peroutka „Přítomnost“ Prága)

*

Amint az agol konzervatív saját jelenti a Vatikán és a spanyol köztársaság között helyre állt a diplomáciai kapcsolat. Salvador Tarragona vikáriusa és a leridui kerület apostoli adminisztrátora a Spanyol köztársaság diplomáciai útlevelével Romába érkezett és a Vatikánt értesítette az Egyháza helyzetéről a köztársasági Spanyolországban. Ugyan akkor Salvador de Hija kapucinus apát a barcelonai kultúrpalotában beszédet tartott, amelyben többek között a következőket mondta: „A köztársaság tiszteli a népek vallásos érzését. A nép maga karja a lekiismereti szabadságot és tisztelteben tartja mindeki meggyőződését. Ha a fölkelés első napjaiban a nép kikelt a paság ellen, ez csak azért volt mert az beleavatkozott a politikába és a szöszéket nem odavalló propagandára használta föl.

Honnan hát az a követelés, hogy az egyházat csak olyanok képviselhetik, akik készek a harminc Frankista ezüstöt elfogadni?“

*

Chvalkovsky, cseh külügyminiszter kijelentette, hogy a meggyöngült Csehország külpolitikában Jugoszlávia nyomdokait követi.

*

A francia népek joga van, hogy felelősségre vonja azokat akiknek a politikája alkalmat szolgáltatott arra, hogy Göbbelsz lapja a következőket írja: Franciáország nem csak gazdaságilag és pénzügyileg, hanem ami ennél sokkal nehezebb, erkölcsileg is a töök széien áll. (Zsak Düklő a francia képviselőház alelnöke október 23)

*

Chamberlain (Csemlerlén) nagy beszédet tartott Müncheni „politikája“ védelmében. Loyd George (Lojd Zsorzs) erre vonatkozólag a következő nyilatkozatot adta: „Ugylátszik Chamberlain a müncheni társaságtól diktatori rézeteket vett át. Az angol demokráciának merőben idegen az a doktrína, hogy nem lehet bírálni a kormányt, ha az ember jó hazafi akar maradni. Chamberlain azt mondja, hogy a parlamenti vita amilyen volt Németországban el-képzeletetlen lenne. Az én véleményem is ez.“

*

Korszerű lopás történt Firenzében. Öt gázmaszkot vittek el egy vidéki villából az ablakon bemászott tolvajok.

*

Guernica spanyol város horzalmas bombázásáról, amit a német és olasz-repülőraj közösen végzett Picasso, a világhírű spanyol festő olajfestményt készített, amelynek első kiállítása Párisban volt. Angol művészi körök meghívására Picasso nagy festményét október 4—29-ig a londoni New Burlington Galeriesben állítják ki. Picasso festménye megrázó erővel ábrázolja a védtelen asszonyok és gyermekek páni félelmét és szörnyű irítozatát a bombázástól.

Felhívás. A Siemens-Schuckert gyár felvesz néhány szakmájában teljesen jártas műszerészt kipróbálásra. Jelentkezés a gyár telephén, X, Gyömörői-ut 128, a gyengeáramu osztályon, Mitterholzer mérnök úrnál. Hivatkozás Konrád mérnök úrra".

1938. július 29

„Madjarschaag“

Félreértések elkerülése végett megjegyezzük, hogy ez a felhívás nem a hirdetési rovat „Munkát kaphat“ felírású részében, hanem az ismert „fajvédő lap szövegrészének „Jobboldali mozgalom“ című állandó rovatában jelent meg)

*

Hosszas kísérletezés után egy francia feltaláló, Jean Giovanni olyan anyagot állított elő, amely alkalmas arra, hogy a benzint pótolja. Az anyagot állítólag már kipróbálták és robbanóereje teljesen megfelel a benzín robbanóerejének. Az új találmány alapanyaga egyszerű fű.

*

Kína és Spanyolország a legújabb filmekben. A heti-híradók megárazó, de csak pillanatokig tartó részletei mellett egyre több film készül, amelyek a Kínában és Spanyolországban folyó mai háborút választják háttérnek, sőt témának. A „Madridi express“ volt az első ezen az úton, ezt követte Dolores del Río sanghái filmje, ugyancsak készült egy francia film is „Sanghái dráma“ címmel. Ez a film már nemcsak idegizalmat akart adni, hanem dokumentumot is. Hollywoodban a nyár elején készült el a „Blokád“, amely a spanyol polgárháborúnak ilyen dokumentumszerű földolgozása. A rendezés munkáját William Dieterle végezte, aki már két hatalmas kultúrfilmmel, Pasteur és Zola életével mutatta meg, hogy milyen művész. Különösségeiben a „Blokád“ is feszültségekkel teljes kémfilm, de lényegében ennél sokkal több: filmre vetített tiltakozás a polgárháború embertelenségei ellen, a polgári lakosság kiheztelése ellen.

Newyorkból jeleink: A világ legnagyobb autóbussza: A Kronban (Ohio állam) helyezték forgalomba. A tizenöt méter hosszú kocsinak nyolc kereke van, száznegyven utast szállíthat, közepén a tetője és falai hajlítható gumilapokból készültek a fordulások és kanyarodások lehetővé tételére.

*

Anglia és Franciaország egyrészt, Olaszország és Németország másrészt ez évben nagyon élénk tevékenységet fejtettek ki a balkáni államokra való gazdasági befolyásuknak gyarapítása érdekében.

*

A III. birodalom adatai szerint, Németország revolvíng-tartozásai, mindig jobban növekednek. Ezen tartozásokban nem foglaltatik a „titkos“ tartozás, amely meghaladja a néhány millió márkát.

*

Jugoszláviának nincsen egyetlen gyára sem, mely a ként természetes állapotából tovább feldolgozná, habár nyersanyag lelőhelyei igen sok van, és bevitelük évente meghaladja 250 vagont, amelynek értéke 4 és fél millió dinár.

*

Az utóbbi időben Olaszország nagy erőfeszítéseket tesz, hogy Közép-Európa és a Dunai Államok forgalmát Hamburgon és Brémán keresztül Fiumé érdekében megakadályozza. Ebben az esetben Fiumén Beogradot használnák dunai kikötőnek. Olaszország befolyására akar szert tenni a Dunai Államokban.

*

A Sandwich-szigetcsoport Kahu-lani nevű szigetén emelkedik a Wajaleale nevű hegy, amely egyike azoknak a helyeknek, ahol a világon a legtöbb eső esik. A hegyen elhelyezett esőmérő évente 15 méter esőt jelez. 1600 méterrel alacsonyabban már csak évi 28 centiméter a csapadék és ez a vidék sokat szenved a szárazság miatt.

Kiadóhivatali hírek

Munkatársunk, LATÁK ISTVÁN „Szürke napok” című novelláskötete most hagyta el a sajtót. A könyvről következő számunkban hozunk ismertetést.

A novellás kötet kiadóhivatalunkban is megrendelhető; bolti ára 28.— dinár. Előfizetőink a pénz előzetes bektüldése esetén 10 százalék kedvezményben részesülnek.

**Azonnal rendelje meg a HID-NAPTÁRTI
Ára 10.- dinár.**

A H I D E LŐFIZETÉSI DIJA:

Jugoszláviában:

Egy évre 36.—, fél évre 20.—, negyed évre 10.— din. Egyes szám ára 4.— din

Magyarországon:

Egy évre 5.—, fél évre 2.50, negyed évre 1.25 pengő. Egyes szám ára 50 fillér

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni
a küldött összeg rendeltetését

A H I D **58.297** sz. postatakarékpénztári csekkszám-
lájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egy formán
terhelik. Ezért lejárta után azonnal újítsa meg előfizetését!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes nevel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. — Levelek és kéziratok Adm. i Red. HID Subotica, pošt. fah. 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.
Odgovorni urednik i izdavač: MAYER OTTMAR, SUBOTICA, VII. Kragujevačka 4.

Štamparija BRACA FIŠER, Subotica